

Møte for lukkede dører
mandag den 16. november 1959 kl. 11.

President: Hønsvald.

Dagsorden:

Handelsministerens redegjørelse i Stortingets møte den 9. november 1959 om forhandlinger om det europeiske frihandelsforbund.

Presidenten: Presidenten foreslår møtet holdt for lukkede dører - og anser det som bifalt.

Videre foreslår Presidenten at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet, og likeså sjefredaktørene for Oslo-avisene eller deres stedfortredere, to representanter for Norsk Telegrambyrå og en representant for hver av de pressekontorer og utenbys aviser som er medlemmer av Stortingets presselosje. Dessuten foreslår Presidenten at følgende embetsmenn gis adgang til møtet: Ekspedisjonssjef Sommerfelt fra Utenriksdepartementet, ekspedisjonssjef Stokke fra Handelsdepartementet, ekspedisjonssjef Gøthe fra Industridepartementet, ekspedisjonssjef Larsen fra Finansdepartementet, byråsjef Holager fra Landbruksdepartementet og byråsjef Bjørge fra Fiskeridepartementet. - Ingen har uttalt seg imot, og Presidentens forslag betraktes som bifalt.

Statsråd Lysø vil gi en tilleggsredegjørelse før debatten om handelsministerens redegjørelse begynner.

Statsråd Lysø: Siden handelsministerens redegjørelse i Stortinget om Frihandelsforbundet er det kommet et nytt forslag når det gjelder fiskens stilling i Frihandelsforbundet. Det vil da være riktig at Stortinget blir gjort kjent med de endringer som foreligger på dette område, før debatten tar til.

Etter at saken først har vært behandlet i Saltsjøbaden og det senere er gjort forestillinger overfor den britiske regjering ved den norske ambassadør i London sammen med den svenske og den danske ambassadør, foreligger det et motforslag fra britisk side som jeg i korthet skal gjøre rede for.

Det forslag som nå foreligger fra britisk side, går ut på at frossen filet skal aksepteres som frihandelsvare, industrivare, innenfor Frihandelsområdet, med noen forbehold. Det som fra britisk side da er en forutsetning, er at det skal settes et mestekvantum, eller en kvote om man vil, på 20.000 tonn pr. år for eksporten til Storbritannia. Dette er noe forskjellig fra det første britiske forslag. Som man kanskje husker, gikk det også ut på at man skulle ha en maksimumsgrense på 20.000 tonn, men man skulle begynne med en kvote eller et kvantum som i 1960-1961 ikke skulle være

høyere enn 7.500 tonn. Dette fant man fra norsk side ikke å kunne akseptere, og det førte da til at britene endret dette, slik at det skal være adgang til å selge på det britiske marked opp til 20.000 tonn frossen filet pr. år i alle år fra traktatens ikrafttreden til overgangstidens utløp i 1970.

Det foreligger ikke noe forslag eller noen uttalelse fra britisk side om at det etter den tid skal være noen kvantumsbegrensning, men britene foreslår at de fire lands regjeringer - det vil si foruten den norske også den danske, den svenske og den britiske regjering - innen utgangen av 1970, eller før overgangstidens utløp, skal komme sammen og drøfte spørsmålet, med tanke på å komme fram til enighet om kvantumets størrelse eller eventuell frigivelse av frossen filet innenfor Frihandelsforbundet etter 1970.

Når det gjelder de 20.000 tonn, er det fra britisk side en forutsetning at denne kvote ikke skal overskrides i overgangstiden fram til 1970. Hvis man kommer i den situasjon at dette kvantum blir fylt, eller det ser ut for at kvoten kan bli overskredet, skal de fire lands regjeringer komme sammen og drøfte saken, med tanke på å komme fram til en tilråding, eller en anbefaling til Rådet, som så skal ta stilling til saken. Hvis det ikke oppnås enighet, hverken ved behandlingen av saken mellom de respektive regjeringer, og heller ikke i Rådet, er det i det britiske forslag tatt forbehold om at toll skal kunne gjeninnføres. Det er ikke klart om det menes at dette skal gjelde det hele kvantum, eller om det skal gjelde det som overstiger de 20.000 tonn.

Dette kvantum skal altså leveres av Norge, Sverige og Danmark, inklusive Grønland og Færøyene, men saken er at Grønland og Færøyene ikke er tatt med under disse forhandlingene og heller ikke kommer med i Frihandelsforbundet mellom De ytre syv i første omgang. Imidlertid er det vel forutsetningen at Danmark på et senere tidspunkt skal kunne ta stilling til hvorvidt Grønland og Færøyene skal bli med i syvmaktsområdet.

Jeg kan nevne at denne sak ble drøftet med representanter for organisasjonene innenfor fiskerinæringen lørdag, og det britiske forslaget, slik det nå foreligger, ble gjennomgått. Det ble da fra næringens side gitt uttrykk for stor tilfredshet med det man her har oppnådd. Man var meget godt tilfreds med det. Det man fra næringens side hadde visse bekymringer for, var den situasjon som kunne oppstå hvis Grønland og Færøyene kom med i syvmaktsforbundet. I første omgang er vel dette ren teori. Det kunne tenkes at Danmark, f.eks. ved å etablere filet-industri på Grønland, kunne øke sitt kvantum ganske betydelig om noen år. Dette er en ting som man fra norsk side er oppmerksom på og vil vurdere, og som man vil forsøke å finne en løsning på under de avsluttende frihandelsforhandlinger, som skal finne sted på ministerkonferansen i Stockholm.

Når det gjelder spørsmålet om reker, har det vært en del uklarhet. Det som nå foreligger er at frosne, pillede reker fra britisk side er akseptert som frihandelsvare uten noen

som helst kvantumsbegrensning. Det skulle da være fullt tilfredsstillende sett fra norsk side. Videre er man, når det gjelder de fiskevarer som i første omgang ikke blir regnet som frihandelsvare, fra britisk side villig til å avgi en bindende erklæring om at man ikke vil forhøye de gjeldende tollsatser.

Til slutt vil jeg nevne det forbehold som har sammenheng med den konkurransemessige stilling. Britene hadde tatt det forbehold at hvis det oppstår en fundamental endring i de konkurransemessige forhold når det gjelder fiskeriene, vil de kunne ta frossenfiskens stilling i Frihandelsområdet opp til ny vurdering og bringe saken inn for Rådet, hvor det da må enstemmighet til hvis en fortsatt skal opprettholde frossenfiskens status. Når det gjelder dette forbehold har britene ikke foretatt noen endring i sitt nye forslag, og på norsk side må man være forberedt på - tror jeg - at de vil opprettholde et slikt krav. Jeg finner det likevel betenkelig fra norsk side nå i første omgang å gjøre saken avhengig av det spørsmålet. Jeg tror det vil være riktig, som jeg også har gitt uttrykk for tidligere i utenrikskomiteen, nå å akseptere at frossen filet tas med som industrivare i frihandelsforbundet med visse forbehold.

Jeg vil da tilføye at det forslag som nå foreligger fra britisk side ikke er godkjent fra Norges side. Naturligvis vil man under de drøftinger som skal finne sted på ministerkonferansen i Stockholm, for det første prøve å få klarlagt mer konkret hva de forbehold som er tatt i forbindelse med kvotene innebærer - jeg tenker da på det tilfelle som jeg nevnte, at kvantumet overstiger 20 000 tonn, og også på problemene i relasjon til Grønland og Færøyene. Dessuten vil man naturligvis prøve, så langt det går an, å bedre Norges stilling til Frihandelsforbundet når det gjelder fiskeriproduktene.

Men jeg vil allerede nå si, at selv om man ikke skulle oppnå noe vesentlig mer enn det man har oppnådd ved det forslag som foreligger fra britisk side, tror jeg personlig at man på norsk side bør kunne være tilfreds med det man har oppnådd, selv om man ikke får noen vesentlig bedring av det foreliggende forslag.

Dette var i korthet en orientering om den nye stilling frossen filet er kommet i etter det britiske forslaget.

Presidenten: Representanten *Strøm*, som har hatt permisjon, har igjen tatt sete.

Etter den oversikt presidenten nå har over antall talere i denne debatt, må presidenten ta forbehold om eventuelt å foreslå kveldsmøte.

Handelsministerens redegjørelse i Stortingets møte den 9. november 1959 om forhandlingene om det europeiske frihandelsforbund.

Røiseland (fung. formann i utenrikskomiteen): Som ein veit, har spørsmålet om frihandelsområdet vore nemnt fleire gonger i ordskifte i Stortinget, ikkje som ei spesiell og isolert sak, men i samband med andre saker. Spørsmålet fekk ein heller brei omtale i trontaleordskiftet. No ligg spørsmålet føre meir konkret og som ei serskild sak.

Svært mykje nytt er det faktisk ikkje. Vi har vel i den seinare tid rekna med at noko slikt som det som ligg føre i dag, ville kome. Stortinget har før gjeve uttrykk for at det var samd i at Regjeringa var med i tingingane omkring frihandelsområdet. Eg meiner det var heilt naudsynt. Etter det som hadde hendt i Mellom-Europa, at dei seks statane der - med 170 millionar menneske - hadde gått til ein tollunion, måtte det vere heilt naturleg at ein del av dei andre OEEC-landa slutta seg saman for å kunne tinge samla med seksmaktsunionen for å kome fram til ei ordning. Skulle ein ikkje vere så heldig å kome fram til ei ordning, måtte det vere naturleg at dei andre landa samarbeidde for å kunne verje sine egne interesser.

No ligg det faktisk føre eit utkast til statuttar for dette frihandelsområdet. Det som då blir sjølv hovudspørsmålet er: Skal vi tenkje på å halde oss utanfor? Eg meiner at det blir heilt uråd for oss å vere utanfor. Slik som situasjonen no er i Europa, vil næringslivet vårt og landet vårt då falle heilt mellom to stolar. Vi kan meine kva vi elles vil om at vi vil tene eller ikkje tene på eit frihandelsforbund - eg for min part meiner at vi vil tene på noko lengre sikt - men vi må akseptere den kjensgjerning at vi har ein tollunion i Mellom-Europa, og at vi får eit frihandelsområde mellom fleire andre statar. Dersom vi då skal stå utanfor, meiner eg at vi fell mellom to stolar. Vi får ikkje selt korkje industrivarer eller frosenfisk.

Men om vi no går med på dette nye, trur eg sikkert vi må vere budde på at vi vil få mange spørsmål, mange problem og mange vanskar i tida framover. Vi vil få store føremoner, men vi vil også få tilpassingsvanskar. Vi vil vel få problem som vi i dag berre skimtar konturane av, og det kan kome til å dukke opp nye spørsmål som vi i dag slett ikkje tenkjer på. Det som kjem til å skje, er at vi - smått om senn iallfall - vil få ein heilt ny situasjon. Det gjeld vårt næringsliv, det gjeld vår politikk, og vi må vel òg rekne med at det gjeld sjølv mentaliteten. Vi må rekne med at vi står framfor eit mentalitetsskifte når det gjeld synet på tilhøvet mellom innlendingar og utlendingar - vi må lære oss til å sjå annleis på samhøvet mellom nordmenn og utlendingar enn vi har gjort før.

Det nye vil også føre med seg at staten ikkje på langt nær kan gripe så direkte inn i næringslivet som han gjer no. Det kan godt vere at sume av oss som har meint at vi tidlegare har hatt for mykje regulering, i framtida kan kome til å seie at vi er komne for langt den andre vegen. Det kan vi ikkje seie noko sikkert om i dag, men eg ser ikkje bort frå at ein slik situasjon kan kome. For å nemne eit døme: Det

blir ikkje høve til å leggje på eksportavgifter. Om vi i framtida får ein høgkonjunktur som den vi hadde for ei tid sidan når det galdt treforedlingsprodukt, vil det ikkje bli høve for staten til å ta inn hundrevis av millionar på denne eksporten, og så bruke pengane til pristilskot til andre varer. Staten vil ikkje kunne drive den utjamningspolitikken som før. Ein kan vere samd eller usamd i han, men han grip iallfall svært viktig inn i heile vår økonomiske politikk, og noko slikt vil det ikkje bli høve til no.

Vi kan òg rekne med som heilt sikkert at avgjersler som kan få svært mykje å seie for oss, vil bli tekne av andre instansar enn norske. Det er rett nok så at sjølve grunnreglane for frihandelsområdet ikkje kan brigdast utan at alle er samde, men tolkinga og praktiseringa av reglane kan gjerast av eit sams organ, og det kan bli ikkje så heilt lite som kan kome inn der, så uklåre som vedtektene er når det gjeld etableringsrett, subsidiar og statsføretak.

Eg vil nemne noko av det nye som vi må vere budde på, - men eg meiner, som sagt, at det trass i dei vanskane og den uvissa vi kan få, er heilt naudsynleg for oss å vere med i frihandelsområdet. Til dei praktiske vanskane vil vel høyre at det blir ikkje lite arbeid med å slå fast kvar dei importerte varene kjem frå. Det vil truleg skape mykje ugreie. Men noka lette vil ein kanskje kunne få her. Dersom det var mogleg å få til ei viss harmonisering mellom dei ytre tollsatsane, helst for alle dei sju, eller i det minste når det gjeld Norden, etter visse reglar, ville det lette noko. Men det er ikkje lett å få til, for etter GATT kan vi ikkje auke satsane, og for det landet som blir nøydt til å gå ned med tollsatsar, blir det ei tung bør, ikkje minst andsynes dei seks som i dag driv diskriminering mot næringslivet vårt. Det vil slett ikkje vere lett å få det til, men dersom ein likevel på ein praktisk og rimeleg måte kunne finne fram til nokon lette, bør ein nok gjere det.

Så har vi etableringsretten for utlendingar innan frihandelsområdet. Som eg før har sagt, ser reglane der ut til å vere nokså flytande, og det er kanskje naudsynt at dei er det. Vi må i alle tilfelle vere budde på at etter kvart som tida går, må vi i stor mon venje oss til å sjå på utlendingar som innlendingar når det gjeld etableringsretten. Vi kan halde på konsesjonslovgjevinga vår, men vi må vel frå fyrste stund av vere budde på at serreglar for utlendingar kan vi ikkje ha. Og eg synest vi bør tenkje på det når vi no skal stille med konsesjonslovgjevinga vår. Som kjent skal Odelstinget og Lagtinget i næraste framtid drøfte - ein kan seie det er ei mindre sak - eit brigde i konsesjonslova for jordbruk og skogbruk. Ein har vel ikkje her tenkt så mykje på at desse reglane også kan kome til å gjelde for utlendingar, men det er grunn til å tenkje på det no. No har vel ikkje utlendingar i grunnen noka interesse av å kjøpe norske jordbruk, men dei kan ha interesse av å kjøpe norsk skog, og då skal vi vere merksame på at dei reglane som vi no fastset

for norske borgarar, i tida framover også kan bli aktuelle for utanlandske borgarar.

Sidan dette er eit møte for stengde dører, synest eg også at det i denne samanhengen kan vere grunn til å peike på vasskraftkjeldene våre. Det har vore sagt mange, mange gonger her at vi har all interesse av at det er norske interesser som eig kraftverka våre. Det har nok vore ulike meiningar om vi skulle eksportere kraft eller ikkje - det kan vere ei anna sak - men det har ikkje vore ulike meiningar om at det er norske interesser som skal ha eigedomsretten og disposisjonsretten til desse kraftverka. Det kan nok no vere aktuelt å tenkje på å sikre eigedomsretten til ein del av dei kjeldene som vi no har att, og som ein kan vere redd for kan kome på andre hender. Det kan både for staten og kommunane vere grunn til å gå til eit visst oppkjøp. Dette er ting som ein ikkje kan seie i eit ope møte, for då ville prisane straks gå oppover. Det kan også for selskap som vi er nokså trygge på vil bli på norske hender, vere grunn til å tenkje på noko av det same.

Spørsmålet om statsstønad, subsidiar over statsbudsjettet og andre tiltak, er det også delvis nokså flytande reglar om i statuttane for frihandelsområdet. Det er nok ikkje flytande reglar når det gjeld direkte stønad, direkte subsidiar, men mykje av den meir indirekte stønaden ser det ut til å vere uklære reglar om. Eg synest likevel det kan vere grunn til å vere glade for at vi kan rekne med som heilt klårt at staten har høve til å stø utbygging av næringslivet i område som ligg tilbake, i område som har veikt næringsgrunnlag og som har sysselsetjingsvanskar. Det må vere heilt tvillaust, og det synest eg vi må notere med glede. Men når så næringslivet har kome i gang, er det eit stort spørsmål korleis stoda til staten blir. Eg synest ikkje det er klårt om det etter den nye ordning er høve til å dekkje underskotet for til dømes Jernverket over statsbudsjettet. Eg trur at det er av dei spørsmåla som vi kan kome til å måtte bale med i framtida, og det kan bli eit spørsmål som kanskje kjem til avgjerdsle i Rådet eller i samorgana innom frihandelsområdet. Eg nemner det også som eit døme på det nye som kan kome, og meiner at vi no i heile vår økonomiske politikk må ta omsyn til dette, og disponere ut frå dei føresetnader at det blir ein heilt ny situasjon.

Det er ikkje høve til å leggje på eksportavgifter. Krafteksport er ikkje nemnd. Ein skulle tru at den ikkje gjekk inn under reglar for eksportavgift, men heilt trygge kan vi ikkje vere. Og her meiner eg at vi frå fyrste stund skal vere merksame på det og freiste ved heile vår politikk når det gjeld desse spørsmål, å ta dei rådgerder som vi kan, og som vi meiner er naudsynte, for ikkje å binde oss på dette punkt.

Så har vi fisken. Det er fisken, og då serleg frossenfileten, som har vore i brennpunktet det siste - om ein kan bruke det uttrykket når det gjeld frosen vare. Det er rett nok så at Regjeringa har ikkje vunne så mykje som vi

kunne ynskt når det gjeld fisken. Eg synest nok at det her er grunn til å leggje til at tingingssituasjonen har heller ikkje vore lett. Det var sjølvsagt eit vanleg norsk ynske at vi skulle få heile vår fiskeproduksjon med som frihandelsvare. Det har ikkje gått. Men likevel er det vunne tolleg store ting. Vi har då fått heile hermetikken og sildemjølet godkjend som industrivare, og dermed som frihandelsvare, det vil seie 70 pst. av heile vår fiskeeksport til England, og 50 pst. av vår fiskeeksport til Dei sju.

Så er det frosenfileten vi har stridd for. Det tilbod som vi no har fått frå England, må ein trass i alt seie er ikkje så verst. Med ein skandinavisk kvote på 20 000 tonn vil vi vel ikkje få nokon eigenleg vanske i fleire år framover. Noko serleg meir enn det blir det vel ikkje aktuelt å eksportere. Og når det så er gjeve lovnad om at det skal takast opp tingingar når grensa er nådd, og føresetnaden vel òg er at det ikkje skal gjelde nokon eigenleg kvote etter 1970 - endå det ikkje er heilt lova - så må ein seie at det er ei heilt brukande ordning. Vel, det er teke atterhald om fiskerigrensa. Ordet fiskerigrense er rett nok ikkje brukt i avtalen, men ingen er likevel i tvil om kva som er meint.

Vi hadde ynskt og kravd at ein ikkje skulle ta eit slikt atterhald. Likevel er eg samd med fiskeriministeren i at som situasjonen er, må vi godta det tilbodet som ligg føre. Og så vidt eg skjønar, er alternativet anten å godta det og få noko, eller ingenting å få, for godtek vi ikkje det tilbodet, så får vi beint fram ikkje frosenfileten med - ikkje noko av han - som frihandelsvare. Og det må då vere nokså vonlaust når det gjeld eksport til Dei sju, og endå verre når vi ser det i samanheng med det som skjer i Dei seks, der det no blir verre og verre å kome til. Dersom vi ikkje får frosenfileten godkjend som frihandelsvare i sjumaktsområdet, må ein rekne med at det blir umåteleg vanskeleg, for ikkje å seie uråd å få han godkjend som frihandelsvare når vi tingar med Dei seks. Her synest eg at det trass i alt ikkje er vunne lite. Og skal det ein dag bli aktuelt å utvide fiskerigrensa, så får det bli England si sak å ta opp spørsmålet om frosenfileten igjen. Den er no godkjend som frihandelsvare, som industrivare, og det må vere ein føremon for oss.

Når det gjeld frosenfileten, er det likevel eit punkt som eg har hefta meg ved. Det gjeld subsidiane. Vi har før helst vore inne på at det ville bli over lag vanskeleg å subsidiere norsk fiskeri over statsbudsjettet dersom vi skulle få desse varene med i frihandelsområdet. Der er det vanlege spelereglar om det. For dei industrivarer som er med, som hermetikk, blir det ikkje høve til å drive med subsidiering, og vi hadde vel rekna med at når det gjeld frosenfilet, ville vi kome i same stode. Det kjem vi ikkje no.

No vil vel mange seie at det skal vi vere over lag glade for, for det kan bli vanskeleg den fyrste tida å sleppe subsidiar til norsk fiskeri. Men eg synest medaljen har ei

nokså alvorleg bakside, for det er England som ynskjer subsidiar, og det store spørsmål er om det ikkje hadde vore ein bate for oss om vi ikkje hadde fått subsidiar her, endå om vi då måtte avvikle våre eigne. Skal England kome til å nytte subsidiar til sin frosenfilet, kan det skape vanskar, eller det kan i alle høve føre til resultat som vi ikkje hadde teke sikte på og ikkje hadde ynskt.

Ein sluttmerknad: Finnland blir vel diverre ikkje med som den åttande medlem, men Finnland prøver, så vidt eg skjønar, å få til ei viss assosiering med Dei sju, og Finnland prøver no i alle fall så godt dei kan å halde på nordisk samarbeid. Det er sagt mange gonger før i Stortinget, men eg finn grunn til å ta det opp att i dag likevel, at det må vere ei soleklår plikt og ein soleklår føresetnad at vi frå norsk side gjer det vi kan for at Finnland kan få så gode vilkår som det er råd, og bli knytt til Dei sju og til Norden med så sterke band som det i det heile kan bli tale om. Vel, Finnland blir konkurrent for oss. Den finske treforedlingsindustrien er ein konkurrent for vår eigen også innan sjumaktsområdet, men det får vi finne oss i. Det er så sterke omsyn her, som talar for at vi må stille oss velviljuge, at vi bør akseptere det.

Alt i alt kan eg då summere opp mitt syn slik, at eg meiner det er heilt klårt at Regjeringa må gå inn for i store drag å godta det som ligg føre. Kan ho få betra noko på nokre av desse punkta som eg har vore inne på her, ser eg sjølv sagt på det med glede, men elles får ein godta avtalen som ligg føre.

Ingvaldsen: Dette lukkede møtet er vel den eneste anledning Stortinget får til en åpen diskusjon om det spørsmål som foreligger her i dag, og dette spørsmålet, nemlig om Det europeiske frihandelsforbund og Norges eventuelle inntreden i det, er etter min mening et av de største problemer og en av de største saker som Stortinget har behandlet etter krigen. Det er på det rene at en slik tilslutning vil by på en del fordeler, men den vil også by på mange ulemper. Spørsmålet er både om man skal gå inn i forbundet og i tilfelle hva man kan gjøre for å øke fordelene og redusere ulempene. Jeg oppfatter det som at hensikten med denne debatt er å søke å belyse disse problemene så godt som mulig. Jeg vil da forsøke å belyse saken ut fra litt mer generelle synspunkter og iallfall ikke nå komme noe særlig inn på de enkelte bestemmelser og utforminger, som selvfølgelig i og for seg er viktige nok.

Jeg vil peke på at ved dannelsen av Det europeiske frihandelsforbund blir Europa delt i to atskilte og konkurrerende områder. Et avgjørende spørsmål for oss vil være hvilket av disse områder som har de beste og største sjanser i den konkurransen som utvilsomt vil komme til å virke. Vi er altså i en beklagelig situasjon i Europa i dag ved denne oppdeling i to atskilte områder som for en stor del vil bekjempe hverandre. Ser vi på disse to områdene, består

fellesmarkedets område av seks stater som grenser opp til hverandre. De har til sammen en folkemengde på 160-170 millioner, mens syvmaktsområdet, altså frihandelsforbundet, består av syv land som bare unntagelsesvis grenser opp til hverandre, og som i alt omfatter omkring 80 millioner mennesker. Sammenlagt vil altså befolkningen i disse to områdene utgjøre omtrent 250 millioner mennesker, det vil si et folketall på høyde med Russlands og også på høyde med USA's.

Fellesmarkedet danner på mange måter et naturlig område, og de fleste av landene i fellesmarkedet er allerede høyt industrielt utviklet. Det omfatter kanskje de rikeste områder i Europa i enkelte henseender. Sammen med Nord-Afrika, som etter all sannsynlighet også vil gå inn i dette området, får det meget store naturrikdommer. Man skal huske på at nettopp fellesmarkedets område har utgjort verdens sentrum, og en sammenslutning av statene der, slik at man unngår de nasjonale stridigheter som før har svekket Europa, vil etter all sannsynlighet ha meget stor virkning.

De syv land i frihandelsområdet er langt mer uensartet. De omfatter til dels meget tynt befolkede områder, som Norge, og fra naturens side tror jeg man også må si at dette område er fattigere enn det andre både absolutt og relativt sett.

Det er også et annet moment som etter min mening spiller stor rolle, nemlig disse landenes forskjellige internasjonale stilling. Alle de seks landene i fellesmarkedet er tilsluttet NATO. Selv om man kan merke forskjellige nasjonale nyanser når det gjelder forsvarsproblemer osv., er det iallfall så vidt jeg skjønner et faktum at det nettopp er ønsket om å få en sammenslutning som kan styrke hvert enkelt land i verdenssituasjonen, som har vært drivkraften og incitamentet for dannelsen av denne sammenslutningen. I syvmaktsområdet er det bare fire land som er medlemmer av NATO. Sverige, Sveits og Østerrike står utenfor, Sverige kanskje mer av praktiske grunner, Sveits kanskje av konstitusjonelle grunner, om man kan bruke det uttrykket, og Østerrike vel av politiske grunner. Det er klart at dette forholdet kan vanskeliggjøre det alminnelige samarbeide, og det gir ikke den alminnelige felles interesse om oppgaver og problemer som man kanskje kan få blant de seks statene i fellesmarkedet.

De seks statene kan vi nesten si gjør et langt alvorligere forsøk på å skape en ny ordening og en tryggere ordening for fremtiden enn det man forsøker å oppnå i frihandelsområdet. For De seks er det dominerende mål i fellesskap å skape økt styrke og økt trygghet, og man tar der i realiteten sikte på en politisk, militær og økonomisk sammensmeltning, nærmest i form av et eller annet statsforbund.

Det er også andre trekk som jeg tror man her skal legge merke til. Man legger i fellesmarkedet meget stor vekt på den totale helhetsvirkning av bestrebelsene innen området. Som et typisk eksempel vil jeg nevne Kull- og stålunionen. Der er det en felles oppgave for de deltagende land å harmonisere

utviklingen og å styrke og utbygge disse to industriområdene i alle medlemslandene. Alle bedrifter i alle de deltagende land deltar her i en samlet, en felles organisasjon med gjensidighet på en rekke områder. Og man kan ikke la være å konstatere at man på dette området har nådd utrolige resultater i løpet av få år i disse nøkkelindustriene. Jordbruket skal også koordineres, selv om det er en litt mer langsiktig plan.

I syvmaktsområdet står jordbruket utenfor, og ser man på stålindustrien, forekommer det meg at den fremtidige utformingen av den innen frihandelsområdet vil skje under en stadig sterkere konkurranse, nesten i en alles kamp mot alle, både nasjonalt og bedriftsmessig. Blant De seks har man en frivillig ordning hvor man samarbeider både om rasjonalisering og utbygging under ledelse av en overnasjonal instans. Blant De syv har man ikke noe tilsvarende. Der må enhver bedrift i hvilket som helst land forsøke å arbeide mer eller mindre på egen hånd. Dette kunne selvfølgelig avhjelpest i atskillig grad med avtaler av mer privat art, men så vidt jeg skjønner tar det foreliggende konvensjonsutkast sikte på å motvirke en slik ordning.

I seksmaktsområdet har man Den europeiske investeringsbank som har til oppgave å finansiere utviklingen av underutviklede områder og også å støtte modernisering og omlegging av foretagender, eller skape ny aktivitet når prosjektene er så store at de ikke kan finansieres innen et enkelt land. Den skal også finansiere prosjekter som er av interesse for flere stater, når prosjektene er av en sånn størrelse og art at de ikke kan ordnes ved finansiering innen de enkelte stater. Blant De syv mangler man tilsvarende organer.

Jeg vil også peke på at i seksmaktsområdet har man Det europeiske sosiale fond som skal søke å sikre nytt produktivt arbeid for dem som måtte bli ledige ved omstillingen, og som også skal hjelpe dem som er blitt ledige i en overgangstid for at de skal komme over i nytt arbeid. I frihandelsområdet er også dette en oppgave som hvert enkelt land må søke å løse på beste måte for seg.

Dette er en særdeles kortfattet karakteristik av en del trekk som etter min mening er temmelig avgjørende, når man skal sammenligne frihandelsområdet med fellesmarkedet.

For meg står problemene nå sånn: Hvorledes vil disse to områdene kunne greie seg i forhold til hverandre? Med andre ord: Hvorledes vil frihandelsområdet kunne hevde seg like overfor fellesmarkedet? Et annet spørsmål er: Hvorledes kan Norge hevde seg innen frihandelsområdet?

Når det gjelder det første spørsmål, hvorledes frihandelsområdets stilling vil bli sammenlignet med fellesmarkedet, forekommer det meg at både seksmaktsområdets naturrikdommer, dets nåværende produksjonseffektivitet, befolkningens størrelse og - ikke minst - selve den ordning som de arbeider etter i sin sammenslutning, vil gi dette område en overlegenhet når det gjelder produksjons- og

velstandsutvikling. I den konkurranse som høyst sannsynlig vil finne sted, forekommer det meg at frihandelsområdet uvegerlig vil måtte bli liggende etter. Allerede i dag har fellesmarkedets område en produksjonskraft som er oppsiktsvekkende, og man kan si at det er en stigende tendens i produksjonsutviklingen som er bemerkelsesverdig.

Det forekommer meg derfor at når man nå skulle arbeide med en konvensjon for syvmaktsområdet, altså for frihandelsforbundet, burde det være en hovedoppgave, man kan nesten si en overskyggende oppgave, å søke å utforme denne konvensjon slik at den kunne lette en tilslutning til fellesmarkedet, for å unngå en splittelse og de følger som jeg er redd for at den kan føre til. Dette moment har også vært fremholdt her i salen. Ikke minst fra mitt partis side har man hevdet at målet må være å unngå denne splittelse og søke å gjøre en tilnærmelse så lett som mulig. Men studerer man det foreliggende konvensjonsutkast, kan man dessverre ikke si at det er tilfelle. Bortsett fra at den indre tollavtrapping vil skje noenlunde parallelt i begge områder, finner vi i dag i det foreliggende konvensjonsutkast fremdeles alle de trekk som skapte vanskeligheter under forhandlingene i Paris, da det ikke ble noen sammenslutning med fellesmarkedet.

Det gjelder først og fremst det grunnleggende trekk ved ordningen, at hvert enkelt land skal ha individuelle ytre tollsatser mot et tredje land, og jeg kan ikke finne noen bestemmelse i konvensjonsutkastet som tar sikte på en systematisk, bevisst koordinering av de ytre tollsatser med sikte på å få en tilnærmelse til fellesmarkedets område.

Jeg finner det også riktig å nevne et annet moment i denne forbindelse, nemlig Englands spesielle stilling. England vil selvfølgelig få de samme tollnedsettelse mot andre land i frihandelsområdet som de øvrige land, men samtidig har England sine imperiebestemmelser om tolllettelse innen imperiet. Det vil altså si, så vidt jeg kan skjønne, at hvis vi skulle eksportere til et av imperiets områder, måtte det der betales toll ved importen, i England ikke. Så vidt jeg skjønner, kunne det da tenkes at engelskmennene kunne kjøpe varer fra oss og selge dem videre, og derved spare toll. Så vidt jeg skjønner var nettopp dette problem et av ankepunktene blandt seksmaktstatene. Jeg er klar over at det er vanskelig, men problemet eksisterer fullt ut fremdeles.

Men ser man nå på andre ting innen konvensjonsutkastet, forekommer det meg at man snarere har gått den veien at man har skilt seg fra De seks, altså har skapt en større avstand fra seksmaktsområdets ordning enn det var nødvendig. Jeg vil her sitere et par uttalelser i handelsministerens redegjørelse. Den ene finnes på side 12 i det hektograferte eksemplar. Det står her, når det gjelder utenlandske rettigheter:

«De vilkår som må oppfylles for at et utenlandsk foretak skal ha noen rettigheter i henhold til disse

bestemmelser, er nå blitt i det alt vesentlige de samme som vi under forhandlingene i Paris søkte å få akseptert.»

Det samme gjelder når vi kommer inn på jordbruksproblemen. Jeg siterer fra side 14 i handelsministerens redegjørelse:

«I den liste som definerer hvilke varer som skal være jordbruksvarer i konvensjonens forstand, savner man knapt et eneste av de produkter som det vanligvis tenkes på som jordbruksprodukter. Frihandelsforbundets jordbruksvareliste omfatter til og med noen flere produkter enn den tilsvarende liste i Roma-traktaten, som bl.a. sago, kasein og den alt overveiende del av iskremen.»

Jeg oppfatter disse uttalelser som om Regjeringen har søkt, og også har oppnådd å få innført bestemmelser som, selv om de kanskje ikke er av så stor betydning, iallfall vil vanskeliggjøre en sammenslutning av de to områder.

Min konklusjon når det gjelder dette må derfor dessverre bli at de to markedsorganisasjoner som Europa etter alt å dømme nå vil få, i overskuelig fremtid vil representere to atskilte konkurrerende områder som vil bekjempe hverandre direkte på det økonomiske, og muligens også på andre områder. Og det forekommer meg at i denne kamp vil frihandelsområdet etter all sannsynlighet bli den svakeste, og kanskje også den tapende part.

Det gjør meg vondt å si det, men jeg kan ikke forstå det anderledes enn at den norske regjering under disse forhandlingene har bidratt til å utvide kløften mellom disse to områder.

La oss så se på det neste spørsmål: Hvordan blir så Norges stilling innen frihandelsområdet? - Norge er jo et av de minste land av de syv når det gjelder folketallet, om ikke er det med hensyn til landområde og heller ikke med hensyn til naturlige ressurser. Når det gjelder naturrikdommer tror jeg nærmest at med den tekniske og kommunikasjonsmessige utvikling som har funnet sted er vårt land i forhold til folketallet kanskje det rikeste. Men vi har det problem at to av våre hovednæringer blir holdt utenfor denne avtalen - jordbruket, fordi vi selv ikke tør ha det med på grunn av at våre omkostninger er for høye, og fiskerierne, fordi de andre stater ikke vil ha dem med på en del små unntakelser nær.

Ser vi så på vår startstilling idet vi skal gå inn i denne skjerpede konkurranse, er det beklagelig at våre fiskerier for tiden er inne i en alvorlig krise. Det er typisk at reguleringsfondene både for fisk, og nå også på det nærmeste for sild, er brukt opp, og det i en tid som etter alt å dømme må sies å ha vært meget gunstig for næringen. Omkostningene i våre fiskerier er fremdeles stigende, mens avsetningsforholdene for vår eksport for en stor del er forverret. Jeg kan der nevne f.eks. de minskede muligheter for salg av fiskemel. Vi er derfor kommet i den situasjon at vi må begynne å subsidiere våre fiskerier. Jeg skal ikke så

svært meget iallfall komme inn på årsakene, men det må være helt soleklart at dette er alvorlige problemer.

En av årsakene, som jeg allikevel vil peke på når det gjelder problemene med fiskeriene, er utvilsomt den forserte investering som har foregått i næringen, og som er fremtvunget av vår skattepolitikk. Denne skattepolitikk, sammen med alle reguleringene, har ført til den urealistiske utvikling som vi har hatt, hvor hensynet til lønnsomhet er skjøvet helt i bakgrunnen. Jeg tillater meg å understreke at nettopp dette hensyn til lønnsomheten er et avgjørende trekk ved hele dannelsen av og vår deltakelse i frihandelsområdet. Det er vel også unødvendig å si at jo mer enkelte næringer må subsidieres, jo større blir belastningen på de andre næringer, og jo svakere blir deres konkurransevne i det vordende frihandelsområde.

Når det gjelder å øke produksjonen og øke sysselsettingen fremover - det er jo vårt mål som det er de andres mål - setter vi særlig stor lit til utviklingen av industrien. Det er vi imidlertid ikke alene om - det gjør alle land innen frihandelsområdet - og man kan vel kanskje si at bortsett fra Portugal er de andre seks land kommet lengre i denne henseende enn vi er. De er allerede innarbeidet på de forskjellige markeder, ikke minst i vårt land. De kjenner markedene, og de har sine innarbeidede representasjoner og salgsorganisasjoner. De leverer også ofte meget billig, og de har stor kapital i ryggen. Derfor kan jeg ikke se det anderledes enn at skal man vurdere dette rent nøkternt, har de nesten alle kort på hånden når det gjelder å hevde seg i den skjerpede konkurranse som vi vel må se i øynene vil komme. Vi har allerede i flere år merket hvorledes en del av disse landene har begynt å arbeide på vårt marked, og det er klart at flere av dem har utsett seg Norge som et meget egnet og takknemlig arbeidsfelt.

Når det gjelder spørsmålet om hvordan vi skal hevde oss fremover, vil jeg si at det er kapital og atter kapital som i de fleste tilfelle blir avgjørende for våre muligheter, både for å møte en priskrig og for å tilpasse vår produksjon til de nye forhold. Og det gjør meg vondt, men jeg må faktisk konstatere at de samme skattebestemmelser som gjør at fiskerne i dag i en ulønnsomhetsperiode mangler likvider, også har gjort sin virkning i vårt næringsliv for øvrig. Og vårt lands totale stilling gir seg uttrykk i vår valutasituasjon. På det område har vi flere restriksjoner i dag enn kanskje noen av de andre landene, slik at vi ikke er særlig godt rustet når det gjelder å ta opp denne kampen.

Nå, dette er gamle problemer som har vært debattert og gjentatt her i salen inntil kjedsommelighet. Men ved de forskjellige anledninger har vi bare fått høre: Opposisjonen har ikke noe nytt å fare med. Og det skulle være et forsvarsargument for Arbeiderpartiet! Men det er jo bare det å si, at problemene er ikke blitt løst, de er bare etterhvert blitt meget, meget større, og tiden er gått fra oss. Problemene er som sagt de samme, det er bare det at de er

blitt så meget alvorligere etterhvert, og tiden til å få rettet dem opp er gått fra oss.

Etter min mening er den politikk som på forskjellige områder har vært ført her i landet, svært dårlig egnet i et frihandelsområde, rent bortsett fra - som den foregående taler sa - at en hel del restriksjoner nødvendigvis må falle bort. Man må jo også si at spørsmålet om markedsområdene og Norges stilling til dem heller ikke er noe nytt problem, det har gjennom årrekker vært diskutert på forskjellige måter. Men Regjeringen har ikke tatt konsekvensene, den har ikke gjort noe for å lette landets tiltreden til et slikt område og for å skaffe oss så gode konkurransemuligheter som det går an. Jeg kan heller ikke fri meg fra den oppfatning at det av hele handelsministerens redegjørelse synes å fremgå at Regjeringen har søkt å finne - og det har den også oppnådd - så mange smutthull som mulig for i størst mulig utstrekning å kunne fortsette med den politikk den hittil har ført.

Etter alt å dømme, forekommer det meg at frihandelsområdet vil ha vanskelig for å hevde seg overfor fellesmarkedet. Det forekommer meg også at etter det konvensjonsutkast som ligger foran oss, må vi regne med at det ikke er gjort noe alvorlig forsøk på en tilnærming til fellesmarkedet, og at vi derfor må se i øynene at Europa vil bli delt i to områder, som ikke bare vil komme til å stå i konkurranseforhold til hverandre, men som på en del områder også direkte vil bekjempe hverandre. Og etter det som foreligger her, innbys vi altså til å være med i frihandelsområdet.

Jeg må også si at Norges stilling i dette frihandelsområdet er ugunstig. Jeg vil enn videre understreke at hvis Norge går inn i frihandelsområdet, er det tempo, tempo, tempo som blir det avgjørende. De som først vinner innpass og får befestet sin posisjon produksjonsmessig og handelsmessig, har fått et forsprang, som det vil bli uhyre vanskelig å ta igjen. Det er et alvorlig spørsmål. Ja, hele denne saken er så stor, og følgene av å gå inn i frihandelsområdet vil bli så alvorlige, at jeg tror ikke noen av oss kan overskue virkningene på alle områder. Men det er helt klart at det mål vi tilsikter, og som det er alminnelig enighet om her i landet, nemlig full og effektiv sysselsetting, det målet kan det bli særdeles vanskelig å nå. Det er kjedelig å si det, men på grunn av den politikk som har vært ført, tror jeg ikke vi vil greie det. For, som jeg også har sagt, vårt land er ikke dårlig stillet fra naturens side. Vi kan også si at landets utgangsposisjon etter krigen var gunstig sammenlignet med mange andre europeiske lands, derfor tror jeg at det nettopp er den politiske siden ved saken som spiller så stor rolle.

Når jeg har lagt så stor vekt på dette momentet nå, er det fordi jeg tror at den eneste mulighet vi kan tenke oss å ha for å kunne påvirke vår stilling innen området, er at det skjer en endring på det politiske plan. Det er ingen andre muligheter. Jeg vil derfor til slutt bare si, at avgjørelsen

om hva vi nå skal gjøre, er ikke lett å ta. Jeg er dessværre ikke overbevist om at det vil bli til noen glede for Norge å gå inn i dette frihandelsområdet.

Til slutt vil jeg be Regjeringen prøve å lage en sammenfattet fremstilling over iallfall de kjente konsekvenser både ved at Norge går inn i frihandelsområdet og ved at landet ikke går inn i det. Teoretisk foreligger iallfall en tredje mulighet. Jeg må tilstå at det har forbauset meg litt under de diskusjoner vi har hatt om frihandelsområdet og andre markedsområder, at alle som en selvfølge går ut fra at vi *må* være med. Jeg er også tilbøyelig til å tro at vi *må* være med. Men hvis dette er en selvfølge, mener jeg det *må* være mulig å komme med en begrunnelse for det, slik at det for ettertiden iallfall kan se ut som vi også fra den siden sett, har overveiet saken grundig.

Borgen: Jeg skulle anta at det er med flere som med meg, at de er glade for å ha fått denne anledning til i et lukket møte å komme noe inn på de problemer som reiser seg nå når vi har utkastet til konvensjonen om frihandelsforbundet liggende på bordet. Det er bare beklagelig at siden dette utkastet forelå, har det vært vanskelig å få tid til tilstrekkelig gjennomgåelse av det, tilstrekkelig behandling innenfor de forskjellige partigrupper her i huset, og til i det hele tatt å gjøre seg opp den mening en burde ha klar om de forskjellige punkters rekkevidde i konvensjonsutkastet. Det har vært overmåte vanskelig, også fordi det på svært mange punkter i selve utkastet er runde, lite klare og lite skarpe former.

Det er selvfølgelig sent å komme med noen prinsipielle betraktninger omkring hele problemet nå. Men jeg føler meg allikevel forpliktet til å gjøre det selv på dette sene tidspunkt. Ved de forholdsvis få anledninger vi før har hatt til å snakke om denne saken på et meget løst grunnlag her i Stortinget - enkelte ganger har jeg vært med som møtende varamann i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite, og har hatt noe bedre grunnlag - har jeg for min del nokså regelmessig uttrykt atskillig skepsis og atskillige betenkeligheter ved hele det idemessige grunnlag fellesmarkedsplanene bygge på. Vi har hatt forskjellige faser av dem, så jeg får bare bruke det uttrykk som en fellesnevner. Jeg har også, på samme måten som hr. Ingvaldsen var inne på før meg, reist spørsmålet om hvordan det ville fortone seg for vårt land, hvilke farer vi måtte løpe, og hva vi kunne komme til å utsette oss for, om vi ble stående utenfor de respektive formasjoner som har vært diskutert.

Men et slikt spørsmål har, som også hr. Ingvaldsen understreket, øyensynlig alltid hatt svært liten relevans. Det er blitt avvist med dette stadig gjentatte argument at det er *umulig* for oss å holde oss utenfor. Vel, det er muligens riktig at det er slik, men meg bekjent har dette alternativet, som også hr. Ingvaldsen nevnte, aldri vært

utredet, og jeg er faktisk noe redd for at det kan sies at det er en forsømmelse at det ikke har blitt foretatt en slik utredning, en rent systematisk gjennomgåelse av dette alternativet. Nå anser jeg det for sannsynlig i dagens situasjon at vi knapt nok har noe valg. Vi har vel all mulig grunn til å anta at frihandelsforbundet blir etablert stort sett i den form konvensjonen angir, hva enten vi blir med eller ikke. Likevel mener jeg det ville vært svært nyttig og riktig om det hadde vært lagt større vekt enn tilfellet er, på muligheten av at vi skulle holde oss utenfor. Det ville iallfall vært av ganske stor verdi under selve forhandlingene og under diskusjonen av konvensjonen.

Jeg vil i den forbindelse ikke holde tilbake den bemerkning at jeg har et nokså bestemt inntrykk av at våre forhandlere har vært noe sterkt preget av at her må det finnes en utvei til enighet, og at det derfor ved reelle uoverensstemmelser, også der norske interesser er sterkt berørt, i ikke liten utstrekning har vært for stor tendens til å kamuflere uenigheten gjennom runde, vake formuleringer, som åpner fortolkningsmuligheter. Jeg synes for min del at det uten videre må være klart at et lite land, ja endog små land i fellesskap, har svært begrensede muligheter for senere under praktiseringen av selve forbundsavtalen å oppnå bedre resultater enn hva de kunne ha gjort under forhandlingene i den mer innledende fase før konvensjonen var nær på et faktum.

Jeg er selv fullt og helt klar over den store betydning for Europa og landene enkeltvis i Europa, både økonomisk og politisk, av å få til et langt mer utbygd økonomisk samarbeid enn tilfellet har vært etter krigen, selv om vi ikke skal se bort fra og langt fra bagatellisere det som er skjedd gjennom OEEC, det som er skjedd gjennom GATT, og også på annen måte. Det er selvfølgelig en fordel for produksjonsutviklingen, for handelen og levestandarden i dette området at det kan finnes fram til en viss arbeidsdeling og friere former for handelen, at vi kan finne fram til ordninger som det nå tilstrebes med lavere toll, ja kanskje også helt uten toll, på mange felter. Men jeg synes det er like innlysende at en ikke får disse fordelene gratis og netto, hverken som område eller hva de enkelte deltakerland angår.

Vi har sett i vår generasjon, og kanskje enda tydeligere fra den generasjon som var før oss, hvordan det oppstod skadevirkninger nettopp under frihandelen. Vi har også sett hvordan det ble truffet mottiltak nettopp i form av toll og andre beskyttelsesformer, via konsesjonslovgivningen og den lovgivning som sterkt regulerer den makt truster og karteller hadde fått eller kunne komme til å få. Vi har i vårt land og i de fleste andre av de land vi nå skal samarbeide med i frihandelsforbundet, fått utviklet ganske sterke og ganske inngripende systemer både for støtte av og kontroll med næringslivet, og målsettingen har vært full sysselsetting og en stadig forhøyelse av levestandarden.

Det er sannsynlig at det i mange tilfelle er gått for langt i regulering, kanskje også i beskyttelse av enkelte næringer og næringsgrenser. Men jeg synes det er grunn til å minne om den økonomiske fremgang både vi og de fleste andre land *har nådd* under dette system. Og når det i dag uttrykkes frykt for at Vest-Europa ikke skal klare å holde takt med, klare å hevde seg i konkurransen med Øst-Europa, med Sovjet, hva den økonomiske utvikling og fremgang angår, er det vel også grunn til å sette fingeren på at vi ved økt liberalisering av handelen i hvert fall ikke møter Øst-Europa med det samme våpen som der er brukt, nemlig den aller strengeste dirigering og regulering. Jeg sier ikke dette for å forsvare en strengere statsregulering og en striktere kontroll av næringslivet enn hva vi har hatt. Ikke på noen måte. Tvert imot mener jeg at det hadde vært fordeler å vinne både ved en noe mindre strikt regulering her hjemme og ved utvidet internasjonalt økonomisk samarbeid. Men jeg sier dette for å peke på at vi ikke må vente oss for meget, vi må ikke vente at underet kommer om vi bygger tollgrensene ned. Jeg tror ikke det er det eneste eller det viktigste middel en kan bruke for å hevde seg i konkurransen med de blokker og de land som bruker de strenge midler for å fremme en spesiell økonomisk utvikling. Vi fordømmer deres virkemidler, men vi må konkurrere med dem likevel. Jeg tror vi skal være såpass realistiske at vi erkjenner at det å operere bare med tollnedsettelse og tollfjerning ikke fører oss langt nok. Jeg vil gjerne ha sagt dette for å advare mot at vi, når vi nå kommer inn i en ordning der hovedvirkemidlet er redusering og etter hvert hel fjerning av tollene, stiller oss slik at vi slår barnet ut med vaskevannet, og at vi i vår iver for å være med i frihandelsområdet, eller av frykt for å være utenfor, avskjærer oss muligheten for bruk av en del av de støtte- og reguleringstiltak som vi hittil har ansett nødvendige, som det stort sett har vært politisk enighet om, og som vi også har sett gode resultater av. Under de resterende forhandlinger, de som står igjen i slutfasen, bør disse forholdene tas strengt for øye.

Jeg for min del er ikke helt ut i stand til av konvensjonsteksten å få full klarhet over i hvilken grad det kan bli mulighet for oss til å bruke de tradisjonelle støttemidler for våre næringer, eksempelvis eksportpremier og subsidier. Jeg leser den imidlertid slik at mulighetene blir svært begrenset, og at det i beste fall vil bli atskillig fortolkning, og kanskje atskillig strid om hvordan enkelte av disse virkemidlene skal kunne nyttes, om de i det hele tatt skal kunne brukes.

Jeg kan ikke begynne å gå i detalj om konvensjonsutkastet, men jeg vil gjerne peke på et bestemt punkt når det gjelder det jeg nevnte, nemlig Artikkel 20, dumping og subsidiert import, hvor det heter:

«Intet i denne konvensjon skal hindre en medlemsstat i å treffe tiltak mot dumping eller

subsidiert import i samsvar med vedkommende medlemsstats andre internasjonale forpliktelser.»

Det har her under diskusjonen vært henvist til GATT, at det skulle være en hovedhindring, en hovedinnvending, mot å bruke subsidiert eksport. Så vidt jeg forstår, er det argument ikke særlig relevant, for i GATT er det, så vidt jeg vet, spesialbestemmelser som ikke har vært til hinder for de ordninger som har vært brukt nå i de senere år.

Begrepet «skadelig dumping» er trukket inn og definert som eksport som vesentlig overskrider vedkommende lands eksport i en tidligere representativ periode. Jeg tror at en her kanskje kan komme i skade for å tillegge de nye regler, som allerede er godtatt og vedtatt i GATT, for stor betydning, at en altså faktisk av den grunn nå går lenger enn det strengt tatt var nødvendig.

På et annet punkt er jeg også kommet over en uklarhet som jeg gjerne vil nevne, og jeg håper at det kanskje allerede i dag bringes klarhet i det. Det gjelder eksportsubsidier, det som er nevnt under jordbruksordningen, kap. V. Der heter det:

«Et medlemsland skal ikke skade andre medlemslands interesser ved direkte eller indirekte å yte subsidier på noen av de produkter som er nevnt i Vedlegg (c)» - altså jordbruksvarelisten - «og som resulterer i en økning i dette medlemslands (andel av) eksporten av vedkommende produkt.»

Ordene «andel av» er i teksten satt i parentes. Hvis den parentes opprettholdes, vil formuleringen få den virkning at også subsidier for eksport til tredje land blir trukket inn. Det fremgår av handelsministerens utredning om dette at det er slik å forstå. Han sier på side 16 i sin redegjørelse at de andre land hadde måttet gi etter for et dansk krav på dette punkt. I diskusjonen for øvrig er det kommet fram at det kanskje ikke egentlig har vært danskenes mening å stå på dette til «the bitter end», og at det var mulig også å få danskene med på å fjerne denne parentesen. Jeg vil iallfall si at dette må være et av de punktene som man under de avsluttende forhandlinger ser å få skværet opp. Det er tilsynelatende en nokså liten sak for vårt land, men det kan ikke være noen grunn til, hvis vi f.eks. opprettholder en liten eksport av landbruksvarer til De forente stater, at det skal kunne trekkes inn i bildet, at den eksport også skal kunne belastes oss på en måte som gjør at vi kanskje blir opptatt til behandling i Rådet, fordi andre medlemmer kan påstå at denne eksporten skjer på en måte som alt i alt er til noen skade for dem. Det må vel iallfall her være soleklart at man får holde seg til det som skal foregå innenfor EFTA-området, og la den eksport som måtte foregå til tredje land, løpe uten at man skal risikere noen vanskeligheter av den grunn.

Jeg vil gjerne si noen ord også om landbrukets stilling i dette bildet. Talere foran meg har vært inne på det, hr. Ingvaldsen beskjeftiget seg med det. Det er jo fastslått som

et prinsipp at jordbruksvarene skulle være utenfor, og at det skulle treffes en spesiell ordning for dem. Og dette er da søkt gjennomført ved at det under forhandlingene er søkt oppnådd enighet om en fortegnelse over de varer som skal betraktes som jordbruksvarer, og som ikke kommer inn under industrivarene og dermed undergis frihandelsstatus. Denne liste kan selvfølgelig diskuteres. Jeg har ikke så mange ting å innvende mot den. Andre etter meg vil komme inn på noen rent spesielle punkter. Jeg skal bare streife noen i farten. Det gjelder for det første dette at endel av iskremen er kommet med som jordbruksvare, mens endel, nemlig den som er tilsatt kakaopulver, skal være industrivare, og altså f.eks. skal kunne sendes fra Danmark til oss uten hinder av toll. Dette må være en ren meningsløshet, fordi det jo ikke kan sies at iskrem blir noe mer et industriprodukt om det er satt til noe kakaopulver, så mye mindre som kakao også finnes på jordbruksvare-listen. Dette må være litt av en misforståelse, som jeg går ut fra at det må være noenlunde kurant adgang til å få rettet på. Jeg tror det henger sammen med rent tolltariff-tekniske forhold, at disse tingene finnes på forskjellige steder i tolltariffen.

Det kunne også være endel å si både om ull og om alkohol, og sprit, i denne forbindelse, det skal jeg ikke komme inn på nå. Jeg håper andre kan komme til å behandle disse varene ut fra jordbrukssynspunkt. Men der er også andre punkter som er svært utilfredsstillende ut fra norsk jordbruks synspunkt. Når det gjelder jordbrukets stilling i sin alminnelighet, er det, som jeg sa, forutsatt at det skal stå uberørt og i en særstilling. Men allerede det som er skjedd under forhandlingene, viser at det blir trukket inn mer og mindre. Kanskje kan det ta nokså lang tid før det blir noe særlig mye av det, men det er tydelig tegn på at det ikke er til å unngå at det blir trukket inn, og kanskje blir jordbruksvarene i fremtiden trukket inn fordi enkelte vil søke å bruke dem som salderingsobjekt for å få andre fordeler i sine bilaterale forhold med andre medlemsland. Det skulle ikke være nødvendig at den slags ble tatt i bruk.

For oss er det jo forholdet til Danmark som er det viktigste. Danskene er de som ligger oss nærmest transportmessig, de som har den største jordbruksvareproduksjonen og den største eksporten i vår del av Europa. Det er naturlig at danskene vil prøve å få visse fordeler også på vårt lille marked. Fra norsk side kan det ikke være betenkelig å la Danmark få visse tilsagn om fortrinnsrett når det gjelder supplering av vårt matvaremarked, og det som vi skal og må innføre, det kan vi ta fra Danmark like snart som fra noe annet land. Men utover det mener jeg at man bør avholde seg fra enhver form for konsesjoner. Vi bør i hvert tilfelle holde oss helt klar av kontingenter, hva enten det gjelder kvantum eller tollfrie kontingenter. Dette er ikke bare et jordbruksspørsmål, det kan også komme til å gå utover deler av vår hjemmeindustri om en ikke holder dette forholdet helt klart for seg. Danskene

har jo en ganske betydelig foredlingsindustri når det gjelder jordbruksvarer, en industri som nokså lett kan komme til å slå bena unna hva vi har på dette området. Konsesjoner på dette felt fra norsk side vil kanskje være langt mer betenkelige ut fra beskjeftigelsesmessige - kanskje også samfunnsmessige - forhold enn ut fra rent jordbruksmessig synspunkt. På den annen side er forholdet også det at danskene i dag har minst like stor, eller kanskje litt større, eksport av industrivarer til Norge enn vår eksport av industrivarer til Danmark, så danskene har ikke ut fra et rent resiprositetshensyn noe krav på spesielle innrømmelser fra oss når det gjelder landbrukssektoren.

Det har allerede vært tilløp til bilaterale forhandlinger mellom Norge og Danmark - etter krav fra dansk side - angående landbruksvarenes stilling. Dette er det ikke blitt noe særlig av ennå, og jeg er for så vidt fornøyd med den holdning våre forhandlere og våre norske myndigheter har inntatt i denne sak inntil nå. Jeg håper bare at det også under de fortsatte forhandlinger må bli vist en virkelig fast holdning, slik at en ikke uten skjellig grunn gir innrømmelser til danskene, innrømmelser som nødvendigvis først og fremst måtte komme på jordbruksvareområdet. En kan si hva en vil om jordbrukets berettigelse og alt det, men jeg kan ikke se at det er noen grunn til at en skal gjøre noen skår i mulighetene for å opprettholde en viss matvareforsyning, og mulighetene for å ha en konkurransedyktig og kjøpedyktig befolkning i jordbruksbygdene, av hensyn til noen av våre partnere i det kommende frihandelsforbund. Etter hvert vil det, som jeg sa, sannsynligvis tvinge seg fram forhold som også kommer til å påvirke sterkt den stilling vårt jordbruk skal ha - men den tid den sorg! En får iallfall i starten holde seg den linje etterrettelig at en skal holde jordbruksvarene utenfor.

Det er også i dette avsnitt om jordbruksvarer to ting som er litt lite klare, og som jeg vil sette fingeren på. Under kapitel V, 1a., underpunkt (3) står det at de som er sysselsatt i jordbruket skal sikres en «tilstrekkelig» levestandard. Dette ordet «tilstrekkelig» er jo, etter min oppfatning, i høyeste grad utilstrekkelig. Det må kunne finnes andre, mer klare former her. Det må vel være tenkt på at jordbruket skal sikres en levestandard på høyde med det som er vanlig for andre grupper som det er rimelig å sammenlikne det med i vedkommende land. Det er vel ikke tenkt på at en skal sikre en levestandard som er tilstrekkelig akkurat for å holde livet ved like - for å sette tingene på spissen. Vel, jeg går ut fra at dette bare er en formuleringssvakhet, og noe som det forholdsvis lett kan bli rettet på.

I det avsnitt under kapitel V. som heter «Avtaler mellom medlemslandene.», er det i underpunkt 2b. nevnt noe om bilaterale avtaler:

«Kopier av disse avtaler samt av enhver avtale som endrer førstnevnte avtaler skal etter undertegning

straks tilstilles de andre medlemsland og bekreftet avskrift deponeres hos den svenske regjering.»

Jeg vet ikke hvor mye det ligger i det, men jeg er blitt fortalt - og det stammer fra folk som har deltatt under forhandlingene i Sverige - at det skal foreligge hemmelige svensk-danske avtaler. Jeg vet ikke om handelsministeren kan bekrefte eller avkrefte en slik påstand, men om det nå er slik at det foreligger avtaler som ikke er kjent, blir det vel spørsmål om også de skal legges fram og deponeres på den måte som her er foreskrevet, og gjøres til gjenstand for den alminnelige vurdering som enhver annen del av hele dette avtalekompleks vel uten videre bør kunne undergis.

Når det gjelder jordbruksvarelisten, går jeg ut fra at det må kunne la seg gjøre å få en nokså rask og effektiv avklaring på de punkter som der ennå er uklare, og jeg går ut fra at også når det gjelder dette som jeg her har pekt på fra jordbruksavsnittet ellers, må det kunne skaffes noe større klarhet enn det nå er.

Jeg vil også gjerne få si noen ord om de forhold som oppstår hvis den formulering konvensjonsutkastet nå har fått hva etableringsretten angår, blir vedtatt. Slik jeg leser det, åpner konvensjonen da full og klar adgang for utlendinger til å etablere seg, helt på samme måte som for innledninger. Det er mulig at vi har overvurdert frykten for å slippe utlendinger til i landet vårt, det kan tenkes. Særlig er vel kanskje dette tilfellet når det gjelder den slags etablering som fører med seg tilførsel av kapital for å utnytte norske produksjonsressurser og norsk arbeidskraft. Men, som jeg sa ved en tidligere anledning; jeg for min del setter ikke på noen måte likhetstegn mellom tilførsel av kapital og etableringsrett. Det må være å gå rent for langt hvis en av hensyn til ønsket om å få tilført kapital nå også gir full og hel adgang for utledninger til å erverve norske naturherligheter på linje med innledninger, og hvis det er slik at vi før har hatt grunn for å være engstelige for at våre naturherligheter skulle komme for mye på utenlandske hender, kan jeg ikke se at det foreligger noen ny situasjon for så vidt. Kapital kan vi skaffe allikevel selv om vi holder en viss avgrensning og en streng kontroll med utlendingenes etableringsrett. Jeg kan i det hele tatt ikke se at situasjonen er noe avgjørende annerledes enn den gang vi fikk konsesjonslovene og da den linje som inntil nå har vært fulgt for utlendingers adgang til å etablere seg, ble trukket opp. Det heter nå i kommentarene til konvensjonsteksten at forholdene må legges til rette for selskaper og enkeltpersoner til å utøve næringsvirksomhet, og jeg leser det slik at det må medføre adgang til fri etablering. Det skulle kunne finnes en viss oppdeling her, synes jeg. Det skulle ikke være nødvendig å gå så langt at en innfører fri adgang til etablering når det gjelder tjenesteytelser. Jeg synes det måtte kunne la seg gjøre å få trukket opp noen skarpere skillelinjer og kanskje få gitt klart uttrykk for at etableringsretten kunne begrenses til de

vanlige produksjonsvirksomheter, at en holdt visse særregler både når det gjelder tjenesteytelser og når det gjelder de spesielle naturherligheter.

Jeg kan ikke gå noe særlig detaljert inn på det, men for oss er jo det viktigste problem i denne forbindelse uten tvil spørsmålet om ervervelse av skog, og i tilknytning til det også de bestemmelser som kan komme til å gjelde for treforedlingsindustrien. Hvis utlendingers adgang til fri etableringsrett kan begrenses noe, slik som jeg nevnte, ville det gi oss en ganske tilfredsstillende løsning. Men hvis det skulle vise seg uråd å komme utenom en mer utvidet rett til fri etablering, da vil jeg gjerne fremheve sterkt at en i hvert fall må prøve å hindre at en slik rett utstrekkes til kjøp av skog. Nettopp på et område som treforedlingsindustrien må en nemlig under et frihandelsområde være forberedt på at finansielt sterke utenlandske selskaper vil gjøre energiske forsøk på å etablere seg i de råstoffproduserende land, enten ved etablering av egne fabrikker for halvfabrikata, eller ved infiltrasjon i landets bestående bedrifter. Hvis dette lykkes i noen større grad, vil en måtte frykte at de store kjøperlands interesser får en helt dominerende innflytelse på treforedlingsindustriens pris- og produksjonspolitik, noe som sannsynligvis vil resultere i enda mindre stabilitet på et felt som på forhånd allerede er forholdsvis konjunkturømfintlig. Ikke minst kan dette da føre til større ujevnheter i sysselsettingen både i skogsbygdene våre og i treforedlingsindustrien. Dessuten kan en slik utvikling føre til at en større del av foredlingen eller foredlingsgevinsten overføres til kjøperlandene og således i vårt land gi mindre valutainntekt enn de egentlig underliggende etterspørselsforhold til enhver tid skulle betinge. Av disse grunner må jeg derfor meget bestemt tilrå at våre forhandlere i den fase som står igjen, står fast på det standpunkt at etableringsretten bare skal kunne gjøres gjeldende for de avsluttende ledd i produksjons- og salgskjeden.

Jeg vet for min del ikke om det et er muligheter innenfor den form som konvensjonsutkastet har på dette punkt, å fortolke det derhen, men det må i så fall en avklaring til før en kommer så langt at konvensjonen får sin endelige form, også hvis det er slik at en skal kunne trekke inn fortolkninger som gir mer detaljerte regler.

I tilfelle det nå likevel skulle bli spørsmål om å stille utlendinger likt med norske borgere ved kjøp av skog, vil det etter min oppfatning være nødvendig å endre konsesjonslovgivningen, slik at det blir fortrinsrett til kjøp av skog for kjøpere som skal drive skogen som en del av et jordbruk i en økonomisk enhet. Med den utbredte kombinasjon vi har mellom skog og jord både når det gjelder eieforholdene og når det gjelder sysselsettingen, vil en slik regel i konsesjonslovgivningen kunne gis en meget god begrunnelse også overfor våre partnere i frihandelsforbundet. Ved en slik løsning vil ikke bestemmelsene få karakter av

diskriminering mot utenlandske borgere og selskaper, og vil derfor ikke kunne rammes av bestemmelsen om fri etableringsrett. Men jeg vil understreke at denne subsidiære løsning som jeg her nevner, får en bare betrakte som en nødutvei som ikke må gi grunnlag for at en ellers skulle gi avkall på kravet om kontroll med våre fremste naturherligheter.

Når det gjelder dyrket jord, vil det formodentlig ikke være så særlig vanskelig å få godkjent adgang til fortsatt å regulere forholdene i forbindelse med ervervelse av dyrket jord og dyrkingsjord, slik som vi har det i våre konsesjonsregler. Det er også i Romatraktaten innført regler omtrent av den art, eller iallfall godkjent bruk av slike regler.

Når det gjelder vannfall, må en jo uten videre kunne si at det ville være ytterst betenkelig om utlendinger skulle få samme rettigheter som norske borgere til kjøp og utbygging av vannfall. Da kan en jo lett komme i den situasjon at en av våre aller viktigste produksjonsmuligheter kan bli brukt til formål som vi på ingen måte er interessert i, ja at kraften kan bli eksportert uten at vi har noen interesse av det. Vi bør derfor selvfølgelig tilstrebe at våre nåværende bestemmelser på dette område opprettholdes fullt ut, og at vi får dem godkjent. En skulle tro at det også er mulighet for at det kan skje, all den tid det ikke er snakk om noen endring i de bestående bestemmelser, men bare om å få godkjent de som allerede gjelder.

Jeg vil i det hele tatt rent generelt si at spørsmålet om utlendingers etableringsrett er overmåte vanskelig og viktig, særlig for et land som vårt, hvor det er såpass store ennå ikke utnyttede naturherligheter. Jeg tror vi vil være spesielt utsatt for påtrykk fra utlendinger som vil ha tak i disse naturherlighetene. Vi er et kapitalfattig land, og vi vil derfor være utsatt for et dobbelt trykk: våre egne ønsker om mer kapital og fra utlendinger som vil komme i besittelse av naturherlighetene våre. Jeg mener at vi heretter som før så langt det på noen måte er mulig, må tilstrebe å unngå at utlendinger får overta spesielle norske naturherligheter.

Til slutt vil jeg gjerne si at jeg er enig med hr. Ingvaldsen, som hadde ordet like før meg, i at det må være et absolutt hovedmål både under den del av forhandlingene som står igjen, og under praktiseringen av avtalen å prøve å få til en ordning med seksmaktsområdet. Men jeg vil gjerne føye til at jeg ikke er enig med hr. Ingvaldsen når han kommer bort på landbruksvarelisten i EFTA, og sier at den spesielt skulle vanskeliggjøre sammenslutningen av disse to områdene. Jeg tror det er et helt irrelevant argument. Jeg tror at landbruksvarelisten er av svært liten betydning når det gjelder muligheten for å få til et samarbeid mellom seksmaktsområdet og EFTA-forbundet. Det er riktig nok, som hr. Ingvaldsen sa, at det er svært mange varer på denne listen, og det er tatt med enkelte varer som det fra et norsk synspunkt er lite naturlig å ha med, f.eks. brød, margarin,

makaroni og tobakk. Jeg kunne også nevne flere. Men de varene som hr. Ingvaldsen spesielt nevnte, og som han syntes det var rart skulle være med, nemlig iskrem, kasein og sago, er derimot egentlige jordbruksvarer i langt høyere grad enn disse andre jeg nevnte, og jordbruksvarer i langt høyere grad enn andre som er med på listen. Jeg vil derfor gjerne gjenta at jeg tror ikke at jordbruksvarelisten eller jordbrukets stilling i det hele tatt vil være noe vesentlig poeng i det arbeid som forestår for å prøve å få til et samarbeid mellom, eventuelt full sammenslutning av, disse to store områdene.

En annen sak er det etter min oppfatning at de rent politiske forhold temmelig opplagt vil være slike at det i lang tid fremover vil være svært vanskelig å få realisert en slik tanke. Og jeg tror vi skal innrette oss på å se det på den måten, at vi håndterer denne siste fasen i forhandlingene om konvensjonen, og likedan at vi praktiserer avtalen i den tid som kommer, ut fra det syn at mulighetene for å komme videre ikke er så overvettets store.

Endelig vil jeg peke på at når vi nå sannsynligvis går inn i frihandelsområdet, må vi selvfølgelig være beredt til å ta de fulle og hele konsekvenser av det, også når det gjelder vårt eget næringsliv. Det må selvfølgelig få minst like gode vilkår som utenlandske bedrifter eller utenlandsk kapital har fått eller kan få, både skattemessig og på enhver annen måte. Jeg for min del kan ikke unnlate å si at jeg synes situasjonen for en god del av hjemmeindustrien er ganske bekymringsfull, og jeg er redd for at det vil volde ganske betydelige overgangsvanskeligheter i form av beskjeftigelsesvanskeligheter og omstillingsvanskeligheter.

Vi skal ikke dramatisere dette med frihandelsområdet, sa handelsministeren ved en tidligere anledning her i Stortinget. Jeg er helt enig i det. Det er ikke så store ting som skjer fra år til år, og den nedtrappingen av tollene som kommer, er jo ikke noen veldig affære. Men i løpet av den tiden vi har til rådighet før nedtrappingen er fullført, bør vi likevel gjøre alt vi kan for å styrke vårt eget næringslivs produksjonsmessige og økonomiske stilling, for når en kommer så langt at overgangsperioden er over, er det virkelig skjedd en ganske betydelig endring.

Jeg tror nok også at det er nødvendig at vi både i overgangsperioden og i tiden som følger etter den, må ta sikte på en ganske vesentlig omlegging av den politiske kurs når det gjelder den økonomiske politikken. Vi må være klar over at konkurranseforholdene blir vanskeligere, og at det blir nødvendig både for den enkelte bedrift og for landet som helhet å ha større reserver, om vi skal kunne hevde oss. Det fører igjen til at vi må sette strengere krav til oss selv og til den økonomiske politikk enn vi har gjort hittil, og at vi ikke, slik som vi har vært tilbøyelige til nå i etterkrigstiden, tar atskillig av produksjonsøkningen på forhånd i form av en raskere økning av levestandard enn vi i mange perioder har hatt produksjonsmessig grunnlag for. Dette har kanskje kunnet gå en tid, og hvis en kunne regne med å

være i stand til å investere fordelaktig og få en raskere produksjonsøkning i en viss periode framover, kunne en kanskje klare å jevne og flate dette ut. Men overfor de forhold vi nå kommer til å arbeide under, tror jeg at det er meningsløst å ta en slik risiko, og at en nå må ta sikte på virkelig å sette tæring etter næring.

Og så endelig til slutt vil jeg få lov å understreke at vi må sørge for, både under de gjenstående forhandlinger og under praktiseringen av avtalen, at vi ikke mister vår egen selvbestemmelsesrett. Det har vært tendenser innenfor fellesmarkedssamarbeidet, spesielt mellom Romatraktatens land, til å gå svært langt i retning av en politisk union. Det er mulig det er nødvendig for enkelte av de landene at de har det på den måten, og at det kan være fordeler ved det, men jeg tror vi for vår del må være svært reserverte om vi kommer til å stå overfor tilsvarende tendenser innenfor EFTA, og at vi må bestrebe oss på så langt som på noen måte mulig å beholde både vår politiske og vår økonomiske handlefrihet ubeskåret.

Presidenten: Statsråd Skaug har bedt om ordet for å få oppklart en misforståelse.

Statsråd Skaug: Hr. Borgen oppholdt seg svært meget ved reglene om etableringsrett, og det kunne være overordentlig meget å si i anledning av de synspunktene han fremholdt, og som i ikke liten utstrekning var nokså urealistiske. Jeg vil iallfall peke på én ting.

Han snakket en del om at vi iallfall måtte sørge for at tjenesteytende virksomhet ikke ble underlagt disse bestemmelser om etableringsrett. Jeg vil i den anledning gjerne få peke på øverste avsnitt på s. 12 i den stensilerte utgaven av min redegjørelse, hvor det står:

«Det vil si at tjenesteytende virksomhet som bank, forsikring, transportbyråer, hoteller, reisebyråer, liberale erverv ikke omfattes av bestemmelsene.»

Det var en annen sak som jeg egentlig bad om ordet for å få ta opp. Det var noe hr. Borgen nevnte til å begynne med i sitt innlegg, om at han hadde inntrykk av at våre forhandlere i sine forsøk på å oppnå enighet hadde gått noe lenger i kompromissløsninger enn det som norske interesser skulle tilsi. Jeg vil for den fortsatte diskusjon være overordentlig takknemlig om hr. Borgen ville si hvilke artikler han der sikter til.

Wikborg: Den virkelighet vi står overfor i dag, karakteriseres ved to momenter. For det første dette at De seks i Mellom-Europa har etablert seg fast i sin union, og man skal ikke gjøre seg noen forhåpninger om at den union vil bli oppløst. Vi må altså regne med som helt gitt at i den fremtid vi kan overskue, vil De seks holde fast ved sin union. Det annet moment er det faktum jeg tror vi må regne med, at uansett hva Norge gjør eller ikke gjør, blir der

etablert et «ytre» frihandelsområde. Det er de to momentene som er bakgrunnen for denne debatten, og det er også disse to momentene som innsnevrer vår valgfrihet slik at vi i virkeligheten i dag - som det engang ble sagt - bare har «valget mellom ett alternativ». Slik ligger det faktisk an.

Flere talere har etterlyst utredninger fra Regjeringens side av hvordan vår stilling ville bli om vi stod utenfor. Ja, jeg er enig i at det ville være av betydning, ikke minst for historiens dom, å ha de spørsmålene utredet, og så vidt jeg forstår, har Regjeringen dem også under utredning. Men der er vel ikke mange av oss her i Stortinget som virkelig for alvor tror at vi har noe valg.

Hvis vi stod utenfor, hvordan ville vår situasjon da bli? Jeg skal peke på tre momenter. Hvordan ville vår forhandlingsposisjon bli overfor De seks hvis vi stod isolert og alene, mens et «ytre» frihandelsområde på seks - eller hvor mange det nå måtte bli - forhandlet med de «indre» seks? Da skulle vår stilling bli lite misunnelsesverdig! Det er vel noe vi alle har gått med en stille frykt for, at vi, etter at De seks var dannet, skulle bli stående alene på den måten at kanskje Storbritannia alene tok opp forhandlinger med De seks om sin fremtidige forbindelse med dem, slik at Storbritannia sikret seg de gode betingelser som en slik stormakt kan oppnå, men som vi, som kommer langt ute i køen, kanskje ikke ville få. Jeg tror at vi ikke kan noksom understreke betydningen av at vi nå står i en samlet blokk ved forhandlinger vis à vis De seks.

Det var nå det ene og kanskje viktigste. Men la oss bare et øyeblikk se på vår treforedlingsindustri. Hvordan ville vår treforedlingsindustri stå dersom Sverige var med i et frihandelsområde og vi stod utenfor, hvor vi f.eks. for vår papireksport ville være underkastet toll i Storbritannia og svenskene ikke? Vi ville ha overordentlig vanskelig for da å kunne opprettholde våre leveringer på det markedet.

Og jeg kan nevne som det tredje moment: Sett at Danmark er med i et frihandelsområde og vi ikke - dansk frossenfisk fritatt for toll i England og Sverige, mens vår eksport av frossenfisk er belagt med toll! - Jeg tror bare disse tre momentene her er nok til å vise at vi i dag ikke har noe valg.

Det er også et spørsmål om vi, selv om vi hadde noe valg, allikevel skulle stå utenfor, og der tenker jeg ikke minst på de politiske momenter. Der er jo et perspektiv her som går langt videre enn våre umiddelbare økonomiske interesser. Det er tanken om Europas enhet, det er tanken på å unngå en varig splittelse av Europa, som er det vide perspektivet her. Vi må se i øynene det faktum at nasjonalstat-tanken er på nedadgående. Den avløses av regionale og økonomiske blokkdannelser, og vi må finne vår plass i den historiske utviklingen, om vi skal kunne hevde oss.

Hr. Ingvaldsen var meget pessimistisk med hensyn til mulighetene av å komme til en forståelse mellom De seks og De

syv. Han mente at vi i en overskuelig fremtid ville ha disse to blokker. Jeg ser ikke så pessimistisk på det. Jeg synes det vi har opplevd i vår levetid, viser at situasjonene skifter stadig. De skifter også ofte med personene, og ofte kan det være sånn at interessene skifter på en slik måte at det som ikke er mulig i dag, kan meget vel bli mulig i morgen. Jeg tror at de europeiske statsmenn, etterhvert som disse to blokkdannelse blir fastere og får vist sin styrke vis à vis hverandre, vil tvinges til å søke en forening. Og det er jo dette som er vårt virkelige politiske mål med å gå inn i frihandelsområdet, at vi ser det som et nødvendig ledd i utviklingen henimot den europeiske enhet som vi tar sikte på. Da vil vi få en konstellasjon som vil bety noe vesentlig i internasjonal politikk, idet vi da får et forbund på 250 til 280 millioner mennesker, altså henved 100 millioner mer enn der er i De forente stater, og betydelig flere enn der er i Sovjet-Unionen, og med veldige ressurser, med en sterkt utbygd industri og med en befolkning som stort sett er overordentlig dyktig, slik at en sånn samling vil kunne bety noe vesentlig i den balanse her i verden som er en av forutsetningene for en varig fred. Så omfattende ser jeg perspektivet for den sak vi nå behandler.

Vi kunne - og det av mange grunner - ikke gå med i De seks, bl.a. fordi det der innføres en rekke overstatlige organer. Nå er det jo sider ved den konvensjonen vi behandler, som nok kommer i nærheten av det overstatlige. Det må vi ikke være blinde for. Vi har en rekke bestemmelser om flertallsvedtak i Rådet, flertallsvedtak som blir bindende for de enkelte medlemmer. Jeg nevner visse sider ved etableringsretten i artikkel 16, og vi har en rekke bestemmelser i artikkel 28, tror jeg det er, og i artikkel 31, kanskje også andre steder, hvor man blir bundet ved flertallsbeslutninger. Jeg går ut fra at Regjeringen vil undersøke den side av saken og få spørsmålet forelagt for de spesielt kyndige på det området, slik at vi, når vi i sin tid skal ratifisere, er klar over at vi ikke går Grunnloven for nær.

Så blir da det store spørsmål når vi nå skal inn i dette frihandelsområdet: Hva vinner vi, og hva risikerer vi? Det kan ingen si noe sikkert om. Det forekommer meg at både hr. Ingvaldsen og hr. Borgen i for stor utstrekning oppholdt seg ved hva vi risikerer, og ikke avbalanserte det med de enorme muligheter som reiser seg for oss. Vi har i vår billige kraft en konkurransefaktor av uvurderlig betydning nettopp når vi nå kommer inn i en meget større sammenheng enn vi har stått i hittil. Vi imøteser en ekspansjon for frossenfisk som i betydelig grad vil bidra til å løse de problemer som våre nordligste fylker stadig har stått overfor. Jeg tror ikke det er noen overdrivelse å si at hvis vi kan få frossenfisken inn som industrivare, først her og eventuelt senere på det europeiske marked, så er sysselsettingsproblemet i våre tre nordligste fylker på det nærmeste løst. Så store perspektiver tror jeg vi har lov til å trekke opp.

Vi må også være klare over at vårt hjemmemarked i løpet av disse 9 årene utvides fra 3 1/2 millioner mennesker til 80-90 millioner mennesker. Det gir muligheter som vårt næringsliv aldri har stått overfor, og jeg tror vi er like flinke - iallfall i produksjon, om ikke i handel - som de andre medlemslandene i frihandelsområdet. Jeg synes vi skal understreke også disse enorme mulighetene som nå åpner seg, selv om vi derfor ikke bør glemme de betydelige vanskeligheter som vi utvilsomt kommer til å møte. Men jeg kan ikke slutte meg til en slik oppfatning som den hr. Ingvaldsen ga uttrykk for - at vi greier det ikke. Jeg tror vi greier det godt. Vi har sett det på andre områder - jeg tenker ikke minst på vår skipsfart, hvor vi har vist at vi kan greie det. Vi skal nok greie det denne gangen også.

Men jeg er helt enig i det hr. Ingvaldsen sa om at vi møter ikke situasjonen så godt forberedt som vi burde, og jeg er enig i den kritikk som har vært rettet mot Regjeringen fordi man ikke i tide har forberedt dette. Det har falt i min lodd - jeg vet ikke hvor mange ganger - fra denne talerstol gjennom de siste års finansdebatter og trontaledebatter å peke på at vi må forberede oss i tide. Det er for sent å komme inn når frihandelsområdet eller fellesmarkedet er etablert. Jeg har inntrykk av at Regjeringen er blitt lei av å høre på dette. Jeg vet ikke om det var slike argumenter statsministeren siktet til da han talte om de hundreårige argumentene. Men jeg har sett dette nøyaktig slik som en romersk politiker en gang gjorde da han sluttet alle sine taler i senatet med at Kartago burde ødelegges. På samme måte har jeg stadig på ny og på ny fremholdt at vi må forberede oss, vi må i tide besikke vårt hus, fordi vi står overfor veldige vanskeligheter. Der har jeg særlig tatt sikte på det som måtte skje med vår hjemmeindustri, at den måtte bys de samme vilkår som de konkurrentene innenfor frihandelsmarkedet har. Det gjelder skatteproblemer, avskrivningsregler og alle mulige former for andre reguleringer, som våre konkurrenter ikke har. Det har gjort at de har kunnet utvikle mer livsdyktige industrier enn vi har maktet. Men det er vel ennå tid, og jeg vil alvorlig henstille til Regjeringen å gjøre hva gjøres kan, for at de relative konkurransevilkår skal bli så noenlunde de samme for vår industri som de er for våre kommende konkurrenter innenfor frihandelsområdet.

Med hensyn til selve den konvensjon vi nå behandler, må vi hele tiden ha for øye at når vi vil ha endringer og skjerpelser i den, kommer våre partnere til å gjøre noe tilsvarende. Altså - tiltak som beskytter oss, vil også skape hindringer for oss i de andre landene. Problemet har to sider ved hver eneste korsvei.

Jeg er enig i den endringen man har foretatt i artikkel 3, hvor man ikke har innført full likhet når det gjelder forsyninger med råvarer. Man skal - som det heter i teksten - «unngå alvorlig ulikhet». Jeg tror det er en formulering som kan tilgodese visse hensyn hos oss.

Med hensyn til tollavtrappingen skal altså basistollen være den toll som gjelder 1. januar 1960. Vi har for tiden her i Stortinget til behandling visse tollforslag. Jeg vil be om at man under arbeidet med den saken forsøker å ta hensyn til den nye danske tolltariffen som vi vet er under behandling i Folketinget, og som det formodentlig skulle være en mulighet for å få et eksemplar av. Vi leser i avisene at de forhøyer tollene f.eks. på skotøy til det dobbelte av hva den nå er. De lager en tariff med tollfrihet for råvarer og med høy toll på ferdigvarer for så langt det er råd å beskytte sin egen ferdigvareindustri i overgangstiden. Vel, det er rimelig at enhver søker å finne en så gunstig utgangsposisjon for seg som mulig, men da får vi være med i den leken vi også, og innrette vår tolltariff så langt vi kan det slik at vi møter den utfordring som ligger i en slik tariff som den danskene holder på med.

Et av de punkter som kommer til å volde størst vanskelighet, og som kommer til å koste megen administrasjon og meget papir, er forvridningsproblemet. Men om det tror jeg ikke det er meget å legge til det som står i konvensjonen. På dette område har man jo gjennomarbeidet problemet både under Paris-forhandlingene og senere, slik at vi får tro man der er kommet fram til så gunstige resultater som det overhodet er mulig.

Når det gjelder fiskaltollsatsene, har vi altså anledning til å opprettholde de satsene så lenge fiskaltollen ikke er av diskriminerende natur. Det er særlig biltollen som kommer inn i dette bildet, og jeg vil henstille at man opprettholder disse fiskaltollsatsene så lenge vi overhodet makter det, fordi de kan bli gode kort å ha på hånden når man senere skal kjempe for visse motytelser fra eller visse lettelser i andre land.

Det har vært understreket, særlig av hr. Røiseland, at eksportavgiftene, som skal være fjernet senest 1. januar 1962, ikke får betydning for vår eksport av elektrisk kraft. Jeg regner med at elektrisk kraft i det hele tatt ikke kommer inn i bildet, slik at vi også i fremtiden vil stå fritt med hensyn til å pålegge eksportavgifter hvis det skulle bli spørsmål om eksport av kraft i fremtiden.

Når det gjelder unntaksbestemmelsene i artikkel 15, skulle jeg ønske at man blant de hensyn som man har lov til å legge til grunn for iverksettelse av visse forholdsregler, også hadde tatt med sosiale hensyn. Det er et spørsmål vi har hatt opp en del ganger under debatten i den utvidede utenrikskomite. Det er særlig med henblikk på alkoholpolitikken jeg har ment det ville vært gunstig om vi blant de mange hensyn som er nevnt i artikkel 15, også hadde tatt de sosiale hensyn med. Nå er det vel slik at det etter hvert er blitt klarlagt at vi står fritt med alle avgifter som ikke er diskriminerende overfor våre partnere. Det har i sin tid vært ytret tvil om hvorvidt vi hadde anledning til å holde forskjellige skatteklasser for øl, men den side av saken mener jeg må være helt klarlagt nå, slik at den

innordning i skatteklasser som vi har benyttet for visse former av alkohol, kan vi fortsette med så lenge vi bruker samme klassifisering for norsk og for importert øl.

Hr. Røiseland, som for øvrig på en utmerket måte ga et tverrsnitt av de drøftelser vi har hatt i den utvidede utenrikskomite, var også inne på subsidiene og spørsmålet om hvordan man for fremtiden må gå fram med hensyn til Jernverkets eventuelle underskudd og fremtidige nedskrivningsbeløp som måtte bli bevilget. Det har vært nevnt at så lenge Jernverket holder verdensmarkedets priser, har man ingen ting å risikere. Det er jeg ikke sikker på. Jeg tror at vi nettopp her kan komme til å stå overfor et tilfelle hvor våre partnere hevder at vi holder et verk i drift som fratar dem et marked de ellers ville hatt, og at vi utelukkende kan greie det ved hjelp av subsidier. I allfall må man være oppmerksom på det, for jeg tror man kan vente vanskeligheter på det punkt.

Med hensyn til etableringsretten forstod jeg hr. Ingvaldsen slik at han syntes utkastet ikke gikk langt nok, og at man på dette punkt hadde fjernet seg fra det som gjelder i den europeiske unionen, seksmaktsunionen. Jeg har ikke materiale til å bedømme riktigheten av det, men jeg tror ikke hr. Ingvaldsen har rett i at vi ved å fjerne oss noe fra seksmaktsoverenskomsten på et par punkter, har lagt noen alvorlig hindring i veien for en fremtidig sammenslutning. Det er ikke slike ting som kommer til å bli avgjørende for hvorvidt vi kommer med De seks eller ei. Men vi kommer ikke forbi en etableringsrett, når vi først skal ha et frihandelsområde.

Hr. Borgen nevnte at vi måtte beskytte oss når det gjaldt f.eks. ervervelse av skog. Til det er å si at vi jo har forkjøpsrett for innenbygdsboende, vi har forkjøpsrett for stat og komme, og det er vel sikkerhetsforanstaltninger som vi også kan opprettholde i et frihandelsområde. F.eks. ved forkjøpsrett for innenbygdsboende kan man si at den diskriminerer jo også overfor storparten av landets egne borgere, og da skulle vel den la seg opprettholde.

Jeg forstår det sånn at man kan beholde våre nåværende konsesjonslover, og at de for så vidt ikke vil komme i strid med reglene om etableringsrett, men at man kanskje må praktisere lovreglene noe anderledes enn man har gjort hittil.

Jeg skal ikke gå så særlig meget inn på det som har vært sagt om jordbruket. Jeg vil bare stille et lite spørsmål - om ikke hr. Borgen gikk noe vel langt når han mente at det var ubetenkelig å la Danmark få fortrinnsrett ved suppleringsimport. Det kan komme til å støte an mot andre handelspolitiske hensyn, så jeg vil ikke ubetinget gå så langt som hr. Borgen der gjorde.

Ellers er jeg helt enig med hr. Borgen i det han sa om den «tilstrekkelige» levestandard for jordbrukerne, som de eventuelt skal kunne sikres ved subsidier. Det må være meningen at jordbruksbefolkningen skal sikres noenlunde

tilsvarende levestandard som andre yrkesgrupper i vedkommende land har.

Jeg vil også slutte meg til det hr. Borgen sa om at vi må gjøre hva vi kan - eventuelt ved et forbehold i en tilleggsprotokoll - for ikke å slutte oss til at vi skal være avskåret fra å subsidiere eksport til tredjeland. Det kan i et gitt tilfelle bety meget for oss, og jeg tror vi derfor må forbeholde oss å stå fritt der. Konvensjonen skal i det hele tatt regulere forholdet oss imellom, men i forholdet til tredjeland må vi stå fritt.

Med hensyn til fisken er jeg enig i det som er sagt om at vi er kommet frem til en ordning som er akseptabel for oss. Jeg ser det som det aller viktigste at vi får den frosne fileten etablert med frihandelsstatus, og så får vi ta de andre vanskelighetene når de i sin tid melder seg. Men skulle vi fått frossen fileten helt utenfor, ville vi hatt svært små sjanser til senere å få den inn eventuelt også i et kommende større område.

Vi må være klare over at vi ikke får alt slik vi ønsker det, det er ikke mulig i en verden hvor vi skal samarbeide med andre. Men jeg synes at vi med hensyn til fisken - når vi altså har fått inn den frosne fileten, når vi har fått inn hermetikken, når vi har fått inn de marine oljer og også får inn frosne reker - er kommet meget langt. Jeg synes det er grunn til å komplimentere våre forhandlere for de gode resultater man der har oppnådd, selv om vi ikke har fått våre maksimumskrav dekket. Men det kunne vi vel i grunnen ikke vente.

Hr. Røiseland kom inn på problemet med Finnland, og jeg slutter meg helt til det han sa på det punktet. Det er i konvensjonen en egen artikkel, artikkel 44, om assosiering til frihandelsområdet, altså en friere samordning enn det direkte medlemskap betegner. Jeg håper at det må finnes former som gjør at det ikke blir skapt altfor store vanskeligheter for finsk eksport til frihandelsområdet. Jeg er sikker på at med den gode vilje som rår på alle hold innenfor de syv maktene, skal det bli mulig å finne frem til en rimelig ordning.

Som jeg sa til å begynne med har vi ikke noe valg. Vi må bare se til å få en for oss så gunstig konvensjon som mulig, der er ikke noe annet alternativ. Og under de omstendigheter må vi gå inn i dette med en felles vilje til å gjøre det best mulige ut av det og til å gjøre en så sterk og stor innsats fra vår side som det overhodet er mulig. Det er ingen tid nå for defaitisme og for pessimisme. Vi står overfor store vanskeligheter, men vi står også overfor kolossale muligheter. Går vi samlet inn for å utnytte de mulighetene, tror jeg at våre etterkommere skal si at det var en klok ting vi gjorde da vi etablerte dette ytre frihandelsområdet.

Presidenten: Hr. Ingvaldsen har bedt om ordet for å oppklare en misforståelse.

Ingvaldsen: Hvis jeg ikke hørte feil, uttalte hr. Wikborg at jeg hadde sagt «at vi greier det ikke» i forbindelse med en inntreden i frihandelsområdet. Jeg er meg ikke bevisst å ha brukt det uttrykket, og jeg er meg heller ikke bevisst å ha hatt den meningen. Jeg har påpekt at vi er ugunstig stillet når det gjelder å hevde oss i frihandelsområdet bl.a.

Jeg vil også benytte anledningen til å spørre hr. Wikborg om en ting. Han var enig med meg i at skattebestemmelsene har vært uheldige og burde endres, og så vidt jeg forstod ham, sa han uttrykkelig: Jeg har sagt at det er for sent å gjøre dette når vi går inn i frihandelsområdet. - Mener hr. Wikborg at det er gjort?

Wikborg: Jeg noterte hr. Ingvaldsens uttalelse slik at han sa at vi ikke greier det med den økonomiske politikk som har vært ført. Det er mulig at jeg har tatt feil, men det vil jo referatet vise.

Med hensyn til dette at det er for sent å endre skattereglene, mener jeg at det er for sent til å oppnå hva vi hadde kunnet greie hvis vi hadde endret reglene tidligere. Jeg mener ikke dermed å ha villet si at dette i det hele tatt er for sent, at vi ikke lenger kan rette det opp. Vi er heller ikke ennå gått inn i frihandelsområdet. Jeg mener at når de utredninger Regjeringen holder på med, både om utbyttebegrensningen og om skattereglene, foreligger, får vi håpe at det vil bli tatt slike avgjørelser på disse vesentlige punkter at vår industri stilles noenlunde likt med våre konkurrenters. Jeg mener vi er svært sent ute, der er ting som allerede er forspilt, det er jeg sikker på, men jeg tror allikevel at vi har muligheter for å rette opp meget, slik at vi skulle kunne komme på en konkurransemessig basis med de andre land i området.

Ingvaldsen: Jeg vil bare si at det forekommer meg at hr. Wikborgs optimisme er noe hypotetisk begrunnet sammenlignet med min.

Utenriksminister Lange: Komiteens formann sa i sitt åpningsinnlegg at det det vel var grunn til størst bekymring ved når det gjelder den ordningen det nå er utsikt til å få for frossenfiskens vedkommende, var det britiske forbehold om å ta hele spørsmålet om frossenfiskens status opp i Rådet hvis der inntreer fundamentale forandringer i konkurranseforholdet. Det har i de siste dager i presse og kringkasting vært gitt opplysninger om en konferanse som i dag er begynt i London av fiskerinasjonene i Vest-Europa og De forente stater, som kan være egnet til å øke uroen og betenkelighetene ved å godta en slik klausul. Men så vidt jeg kan forstå av de opplysninger vi sitter inne med, er disse forlydender om hva denne 11-maktskonferansen i London tar sikte på, sterkt misvisende. Etter det vi vet, er formålet med denne konferansen å samle de 11 såkalte fiskerinasjoner

som på sjørettskonferansen har vært tilhengere av de snevrest mulige territorial- og fiskerigrenser, om et standpunkt som skal muliggjøre en kompromissløsning på den forestående Genève-konferanse. Man er på britisk hold kommet til den oppfatning at det beste man også fra de såkalte fiskerinasjoners synspunkt kan håpe på på den kommende konferanse, er en løsning på grunnlag av det kanadiske forslag om en territorialgrense inntil seks mil og et fiskeribelte inntil 12 mil. Men det man vil samle de 11 om, er et forsøk på å oppnå at man innenfor det ytre seks-milsbelte skal få en avtalefestet avviklingstid for historiske fiskerirettigheter. Den avviklingstid som man der på britisk embetsmannshold har festet seg ved, ligger på omkring fem år. Hvis dette blir resultatet av denne 11-maktskonferansen, og hvis tilrådingen fra embetsmennene blir tiltrådt av regjeringene, vil betenkelighetene ved å godta denne klausul bli meget mindre enn de ellers kunne være, og da må det være vårt standpunkt at forbeholdet ikke kan ha gyldighet hvis vi, etter at der er oppnådd enighet på sjørettskonferansen, går til en endring av vår fiskerigrense som er i samsvar med flertallsholdningen på den konferansen. Da kan ikke det forbeholdet ha gyldighet og britene ha adgang til å reise hele spørsmålet om frossenfiskens status innenfor frihandelsforbundet.

Jeg ville gjerne gi disse opplysningene, fordi jeg tenkte meg at de kunne bidra til å forenkle debatten.

Til hr. Ingvaldsen vil jeg gjerne ha sagt at jeg har et sterkt inntrykk av at han i sitt innlegg opererte med en problemstilling som tiden og utviklingen har løpt fra. Der har jo vært enighet her i Stortinget mellom alle partier om at vi ikke ville være tjent med å gå med i De seks' økonomiske union, fordi det ikke ville være i Norges interesse å godta så sterke bånd på vår nasjonale handlefrihet, både på det økonomiske og på det politiske område, som en tilslutning til seksmaktsunionen ville bety. Det har vel også vært enighet om at med våre verdensomspennende skipsfartsinteresser er det en klar norsk interesse at vi holder oss i takt med Storbritannia hvor det gjelder holdningen til markedsdannelsene i Europa. Derfor var vi også helhjertet med i det dessverre forgjeves forsøk innenfor OEEC på å få opprettet et frihandelsområde av alle de 18 medlemsland i OEEC. Etterat det forsøket strandet i desember i fjor, hva var da situasjonen? Der kunne da vært grunn til alvorlig uro for at Storbritannia på egen hånd og alene, uten hensyn til andre, gikk hen og gjorde opp for seg sitt forhold til seksmaktsforbundet, og at vi andre ville blitt overlatt til oss selv og til å forhandle hver for oss om hvilke vilkår vi kunne oppnå enkeltvis. Jeg er helt enig med hr. Wikborg når han understreker hvor farlig en slik situasjon ville ha vært. Vi må være klar over at for oss, som for Hellas, som for Tyrkia, ville utsiktene til å komme fullt med blant De seks - hvis vi skulle ha forandret holdning og bestemt oss for det - vært lik null. Det beste vi kunne håpet

på, var en assosieringsavtale med De seks, og at den skulle ha utsikt til å bli noe særlig gunstig hvis vi måtte forhandle isolert, tror jeg neppe det er noen i denne sal som tror. Det var derfor vi gikk aktivt med fra første stund for å skape et frihandelsforbund av De sju, for gjennom det å skape en bedre forhandlingsposisjon først og fremst for vårt eget land, men også for hele sjumaktsgruppen. Og selv om vi er klar over at det kan ha lange utsikter til vi kan nå en varig ordning for assosiering mellom de to markedsdannelsene, tror jeg allikevel at vi skal være glade for at vi nå er kommet så langt at vi med sikkerhet kan regne med at det blir et frihandelsforbund av De sju. Uten den vissheten ville det vært grunn til alvorlig uro over meldingen om samtalene mellom de franske utenriksminister Couve de Murville og den britiske utenriksminister Selwyn Lloyd i Paris i forrige uke, og at de var blitt enige om at britene innenfor den vesteuropeiske union nå skulle ta opp forhandlinger med seksmaktsunionen. I dag behøver vi ikke å nære noen slik uro, fordi vi vet at britene må føle seg bundet av sitt medlemskap i De ytre sju.

Jeg tror også det er grunn til å se en sammenheng mellom denne vissheten om at det blir et frihandelsforbund mellom De sju og meldingen fra Bonn om at forbundskansler Adenauer nå foran sitt besøk i London i denne uken, har sagt seg villig til å drøfte med britene forholdet mellom De seks og De sju og eventualiteten av en assosiasjon mellom dem.

Men selv om vi nøkternt skal regne med at utsiktene til en snarlig løsning av det problemet ikke er så særlig lyse, er det godt å kunne konstatere at der er enighet blant alle som hittil har uttalt seg, om at vi, når vi nå går inn i forbundet mellom De sju, må fastholde at et vesentlig formål med dette forbundet må være å komme frem til en assosiering mellom de to markedsdannelsene i Europa, og dermed unngå en økonomisk splittelse i Europa. Og at det videre må være en oppgave for oss å arbeide for at en slik assosiering mellom de to markedsområdene ikke får front mot De forene stater og andre land i dollarområdet, og dermed bidrar til en splittelse innenfor Atlanterhavssamfunnet.

Løvlien: Det er sagt i diskusjonen at denne saken er en av de alvorligste og viktigste saker som Stortinget har hatt å ta standpunkt til siden krigen sluttet. Jeg er enig i denne karakteristikken. Den stilling som Stortinget tar i denne saken, vil ha den aller største betydning for landet i lang tid fremover. Jeg har også inntrykk av at Stortinget på sett og vis står under et visst press, idet forhandlingene om dette frihandelsforbundet allerede er kommet langt. Det resulterer da også i slike uttalelser som vi har hørt, om at vi har intet valg. Det ville være en ulykkelig situasjon om Stortinget var kommet i den stilling at det ikke hadde noe valg. Men jeg tror at man ennå har adgang til å foreta valget, og det er riktig at avgjørelsen tas av Stortinget i dag.

Handelsministeren gjorde i sin redegjørelse 12. oktober og nå sist 9. november ikke noen opptakt til at Stortinget skulle behandle konsekvensene for landet av en tilmelding til frihandelsområdet nå i forbindelse med denne behandling, man skulle utsette det til senere. Jeg ser det slik at det ikke er noen «senere» anledning. Nå må man ta stilling til saken.

Jeg vil gi uttrykk for en del meninger som sikkert høres kjetteriske ut i enkeltes ører. Det er forøvrig også kommet frem andre kjetteriske meninger, vi har jo sett det i avisene, og i de største avisene, gjennom den senere tid. Jeg vil særlig henvide til en som vel har vært regnet som en økonomisk ekspert, professor Ragnar Frisch, som i et par artikler har gitt meget sterke uttrykk for sin skepsis overfor det tiltak som man nå er iferd med å gjennomføre. Jeg tror også det er grunn til å underkaste dette om at vi ikke har noe valg, en liten omtale. Hvis vi er i den stilling at vi ikke har noe valg, da må det i sannhet være ført en politikk her i landet, både økonomisk og kanskje politikk overhodet, som er klanderverdig. Stortinget bør ikke, som jeg sa, bli satt i en slik stilling ved behandlingen av en viktig sak, at det ikke har noe valg. Jeg vil også gjerne si: Hvor blir det av Stortingets suverene rett til å bestemme hvis man er kommet i en slik situasjon at man ikke har noe valg?

Nå kan man fremholde at dette avhenger ikke av oss, det avhenger av andre lands tiltak i og med fellesmarkedet, og forslaget om frihandelsområdet. Men man har iallfall det valg, og bør ha det, at man skal stå fritt til disse forskjellige forslag fra de andre land.

Jeg vil også gjerne si at jeg er skeptisk overfor dette forslaget. Etter å ha lest igjennom det konvensjonsutkast som foreligger, tror jeg man må ha enda større grunn til å være skeptisk, idet man der opphever det meste av norske myndigheters bestemmende innflytelse over økonomiske spørsmål her i landet.

Det ble sagt under en debatt tidligere i høst at vi sannsynligvis sto overfor en ny Hansa-tid på det økonomiske felt. Jeg vil heller si en ny husmannstid. Norge er et lite land, og hvis vi skal avskrive all beskyttelse - vi skal huske på at vår produksjon har foregått bak en tollbeskyttelse på 15 til 20 prosent - tror jeg det får slike konsekvenser at man i dag iallfall har all grunn til å overveie hva det betyr.

Jeg vil reise det spørsmål om noen har kunnet påpeke de klare fordeler som vårt land ville ha av å gå inn i et slikt frihandelsområde. Mange har uttrykt i tåkede vendinger at vi ville få fri adgang til større markeder, og jeg benekter ikke at det er tilfellet at enkelte av våre sterkeste eksportindustrier sannsynligvis vil få visse fordeler. Men forholdet er at hittil iallfall etter krigen har de virkelig sterke eksportgrener som vi har ikke hatt noen særlige vansker. - Fisken er jo et problem for seg selv og undergitt spesiell behandling.

Fra regjeringspartiets side er betydningen av stordrift og økt arbeidsdeling og alt det der påpekt gang på gang. Det er vel og bra, men hvis det medfører at sysselsettingen i vårt land ikke blir tilstrekkelig, at vi får titusener og atter titusener, for ikke å snakke om hundretusener av arbeidsløse, tror jeg det er for dyrekjøpt. For meg står det også som ganske underlig at man ikke kan gjennomføre litt mer av denne arbeidsdelingen og denne stordriften her i Norge uten at man plutselig skal hoppe ut i det og gjennomføre det med slike stormakter som England.

Et annet argument jeg har hørt ført i marken, er at tilmeldingen til frihandelsområdet vil bety billigere varer på det norske marked. Det er mulig, iallfall på visse områder og til å begynne med, men hvis det skal kjøpes med en meget stor arbeidsløshet, tror jeg prisen allikevel blir for høy.

Spørsmålet om økt kapitalimport oppfatter jeg nærmest som oppgitt fra handelsministerens side, idet han i sin redegjørelse sa at man der må forhandle på bilateral basis med England, Sveits og Sverige. Det er altså ikke kommet med i selve avtaleutkastet.

Det er også et annet moment jeg gjerne vil peke på. I sin redegjørelse den 12. oktober var handelsministeren inne på at man skulle sette en bom for den virksomhet som truster og karteller eventuelt vil føre innenfor frihandelsområdet. Han sa da - det er gjengitt på side 39 i Stortingstidende:

«For det første er det her spørsmål om å ha regler i konvensjonen som gjør det mulig å hindre at truster og karteller motvirker eller skader formålet med etableringen av frihandelsforbundet. Det har vært lagt stor vekt på denne sak fra norsk side og man har gått aktivt inn for effektive og klare regler for å hindre restriktive forretningsmetoder av mislig art.»

Jeg kan ikke se at handelsministeren vendte tilbake til dette spørsmålet i sin redegjørelse den 9. november for å søke å klargjøre hva som er kommet med i konvensjonsutkastet som garanti mot truster og karteller. Det er vel ganske enkelt av den grunn at det ikke finnes noe i konvensjonsutkastet som kan brukes til å treffe forholdsregler mot framstøt nettopp fra truster og karteller, som er en av de farligste sider ved å gi seg inn i et frihandelsområde og avskaffe den tollbeskyttelse man har. Man kan altså betrakte dette som at de norske forhandlere fullstendig har kapitulert.

Jeg vil også peke på at de forbehold som er tatt i artikkel 28 om å beskytte visse områder hvis det der melder seg arbeidsløshet, etter min mening er lite verd. Jeg har liten tro på at konvensjonen her er utformet slik at det virkelig kan bety en garanti for at et land kan sette i verk restriksjoner hvis det melder seg en betydelig arbeidsløshet.

Jeg vil si at det er helt klart at for vårt land vil tilmeldingen til et frihandelsområde medføre et voldsomt press på arbeidslønninger og sosiale fordeler og tiltak som vi har her i landet. Det kan man vel ikke være blind for. At

det er bedrifter som til sammen har 125 000 arbeidere som i første omgang kommer i farelinjen, er også offisielt påpekt. Men det er ganske klart at når vi skal konkurrere på like fot med land som Portugal og andre, må vi være klar over at det blir et voldsomt press på sosiale fordeler og lønninger som den norske arbeiderklasse og det norske folk har opparbeidet. Jeg vil også påpeke at vi vil få en økt pågang fra alle bedriftsledelser. Det kan det vel heller ikke være tvil om når vi hørte hr. Ingvaldsens uttalelser i dag. Bedriftene vil øke sin kamp for å velte de økte skatter over på andre deler av samfunnet enn bedriftene, altså for å få fritatt bedriftene for skatter. Men da må man jo stille spørsmålet, slik som «Arbeiderbladet» gjør i dag: Hvem skal bære disse skatter som man fritar bedriftene for? Og jeg stiller det samme spørsmålet. Jeg tror det er en meget viktig og vesentlig side av saken som vi skal være oppmerksomme på. Jeg tror også at arbeiderne, lønnstakerne, vil stå i en meget vanskelig situasjon, idet de ganske fort kommer i en slik stilling at de ikke bare står overfor norske arbeidsgivere, Norsk Arbeidsgiverforening, norske kapitalinteresser, men de vil stå overfor hele den internasjonale kapital, hvis de reiser sine krav om lønnsforbedringer eller et eller annet sosialt krav. Og det vil bli meget vanskelig for dem å få ørenslud for slike krav.

Endelig vil jeg også påpeke - og slik må man vel også forstå både handelsministeren og hr. Røiseland i dag - at konsesjonslovgivningen vil bli «lukret opp» fullstendig; ikke slik at loven vil bli avskaffet, den vil stå der på papiret, men den vil bli uthulet og omgått, slik at det blir lite verd, det som blir igjen av den. På annen måte kan vel neppe de uttalelser oppfattes som er kommet både fra hr. Skaug og hr. Røiseland.

Så heter det i statuttforslaget at man skal overlate til det internasjonale organ, til Rådet, med et flertall - det vil altså i dette tilfellet si at det kan være med 4 mot 3 stemmer - å treffe bindende vedtak for samtlige de medvirkende land innenfor frihandelsforbundet. Det vil da si at dette rådet kan fatte vedtak i strid med vedtak som Storting og Regjering gjør her i vårt land. Man kan bli stemt ned i dette rådet, og jeg undres om man ikke her også beveger seg absolutt på kanten av Grunnloven. Det kan vel neppe være tvil om det, hvis man vil overlate til internasjonale organer slik myndighet som i Grunnloven er lagt til Storting og Regjering.

Det er fremholdt i forbindelse med en tilmelding til frihandelsforbundet at det skal gi adgang til fri konkurranse og der med sikre at vareprisene ikke blir høyere enn høyst nødvendig. Jeg vet ikke om en skal gråte eller le over en slik påstand. Jeg har ikke sett annet enn at hvis norske bedrifter er kommet i den situasjon, at de begynner å merke en nokså ubehagelig utenlandsk konkurranse, er de kommet løpende til myndighetene med krav om økt tollbeskyttelse. Det er jo det vanlige, vi kjenner til det alle sammen, det er

ikke noe å legge skjul på. Og jeg tror at når den mulighet blir borte, vil mange norske bedrifter komme i en vanskelig situasjon. Det har altså undertiden ikke vært nok at de har hatt 15-20 pst. tollbeskyttelse, de har reist krav om enda større tollbeskyttelse for å verge seg mot utenlandsk konkurranse. Men når den tollbeskyttelsen skal bort, hvorledes vil da tilstanden bli?

En viktig side ved dette er det spørsmålet som professor Frisch reiser i sin artikkel i «Aftenposten» av 3. november, og jeg vil tillate meg å sitere litt av hr. Frisch' artikkel. Han skriver:

«Etter den store internasjonale depresjonen og massearbeidsløsheten i mellomkrigsårene begynte det på mange hold - ikke bare hos de radikale økonomer og politikere, men langt inn i konservative kretser - å gjøre seg gjeldende et nytt syn på mange av de sosialøkonomiske spørsmålene.

En begynte å forstå at det nedarvede økonomiske system med stort sett fri markedsmekanisme og fritt slag for spekulasjon i alle mulige ting fra korn til valuta, og fri utfoldelse for store private finanskonserner, førte til resultater som på flere måter stod i strid med det en i mangel av et bedre ord kan betegne som samfunnets interesser.»

Og hr. Frisch fortsetter da med å peke på at det er å vende tilbake til denne jungelkampen mellom landene og mellom grupper innen hvert enkelt land, hvis man nå aksepterer den plan om et frihandelsområde som foreligger.

I prinsippet tror jeg at hr. Frisch har rett, og jeg tror at det er prinsipper faktisk fra tiden før den første verdenskrig frihandelsforbundet betyr, som man her vil forsøke å trekke oss med i. Det er liberalismens prinsipper om den såkalte frie og ubundne konkurranse som her skal settes i høysetet. Men da kan man jo stille spørsmålet: Hvorfor var det nødvendig å avskaffe disse liberalismens prinsipper etter at krigen var slutt i 1945, hvorfor var det da nødvendig for vårt land å gjennomføre en rekke reguleringer og restriksjoner for å kunne foreta gjenreisningen? Det er etter min mening absolutt på tvers av moderne og rasjonell samfunnsøkonomi å søke å vende tilbake til disse foreldede liberalistiske ideer, som betyr at man vender tilbake til jungelens lov. Når vi nå så noenlunde er kommet på fote igjen, skulle vi altså oppgi de resultater som vi er kommet til gjennom en i en viss monn regulert økonomi siden 1945. Jeg vil gjerne understreke at etter mitt syn er dette med fremskritt og utvikling og garanti for full sysselsetting avhengig av at man har en regulert økonomi og at man ikke slipper inn truster og monopoler til å innrette seg slik som de vil. Jeg vil derfor understreke at det er uriktig å trekke den konklusjon at den fri konkurranse og tilmelding til frihandelsforbundet skulle bety noen velsignelse for vårt folk.

I konvensjonsutkastet er behandlet spørsmålet om etableringsrett for utenlandske foretak i vårt land, og jeg vil her gjerne påpeke at handelsministeren i sin redegjørelse sier nokså klart at man ikke skal legge særlige hindringer i veien for slik etableringsrett. I det referat av handelsministerens redegjørelse som vi har fått, står det øverst på side 13 bl.a. følgende:

«Når det gjelder den administrative kontroll med utlendingers etablering i Norge, er det fastslått som en hovedregel at man ikke skal innrømme utlendinger vilkår som er mindre gunstige enn dem som gis landets egne - på en slik måte at man motvirker de fordeler som forventes ved at toll og kvantitative restriksjoner avvikles. Det vil måtte være gjenstand for fortolkning hva det ligger i en formulering som denne.»

Vel nok, når man ikke skal gi andre land som deltar i frihandelsforbundet mindre gunstige vilkår enn dem som gis landets egne borgere, da må man vel ha rett til å si at det ikke er noen restriksjoner på etableringsretten. Riktignok er slike ting som banker og hoteller unntatt, det er så, men jeg tror ikke det er så avgjørende i denne forbindelse. Jeg vil også gjerne si at på meg virker det underlig at man nå har fått en økt propaganda for bruk av norske varer; ja, jeg anser det for absolutt inkonsekvent, for en av de følger som en tilmelding til frihandelsforbundet vil ha, er nettopp at utenlandske varer skal stilles på like fot med norske, de skal slippes inn, de skal kunne omsettes fritt. Det er da etter min mening inkonsekvent å gjennomføre en slik propaganda for norske varer.

Det er mange spørsmål man kunne berøre i denne forbindelse, men jeg vil bare peke på et par til.

Det har vært megen diskusjon om fisken, spesielt da frossenfisken, i forbindelse med frihandelsområdet, og den kvoten som britene nå aller nådigst har gitt Skandinavia. Det ville for resten være interessant å høre hvorfor Skandinavia plutselig er blitt ett område, jeg trodde vi ennå var et noenlunde selvstendig land i forhold til Sverige og Danmark. Men jeg har ikke fått noen forklaring på hvorfor denne kvoten skal gjelde Skandinavia og i tilfelle hvordan fordelingen er mellom de skandinaviske land. Kanskje den «indre sirkel» vet det, men vi alminnelige stortingsmenn vet det iallfall ikke. Det kunne det være interessant å få klarlagt. Men etter min mening er det jo nokså opplagt at hvis man har en slik utgangsstilling at man for enhver pris skal tilmelde landet til frihandelsområdet, og at man ikke har noe valg, da setter man seg selv i en så dårlig forhandlingsposisjon at det nesten ikke er verd å sette seg til forhandlingsbordet. Det er ganske innlysende at britene meget godt vet hva som er skrevet i avisene her og sagt av fremtredende politikere, de er temmelig klar over at når stillingen er den at vi «ikke har noe valg», da kan de stille sine vilkår også når det gjelder fisken, slik som de finner det for godt. Det forekommer meg at vi her har et forspill i forbindelse med

frihandelsområdet - ennå før det er kommet i gang - som kan være et varsko om hva man står overfor når og om man kommer inn i frihandelsforbundet. Jeg vil også gjerne påpeke, når det sies at vi ikke har noe valg, at man ikke må glemme at det tross alt er bare 37 prosent - så vidt jeg vet - av vårt lands handel som skjer med de øvrige seks land som er tiltenkt å komme inn under frihandelsområdet. Men de andre 63 prosent av vår handel, hva med dem?

Det er vel neppe noen tvil om at dannelsen av disse forskjellige områder vil bety en skjerping av motsetningene og - jeg kan godt bruke ordet - handelskrigen i verden. Jeg har liten tro på at andre deler av verden rolig vil se på at en danner områder her i Vest-Europa for å søke å bli sterkere og ivareta sine interesser på andres bekostning. Jeg tror det er full grunn til å være oppmerksom på de nye toner som begynner å komme fra Amerikas forente stater, spesielt når det gjelder frihandelsområdet; statsråd Skaug pekte også på det. Vi har også sett at det i Syd-Amerika og blandt de arabiske stater har vært sagt åpent at også de måtte slutte seg sammen for å verge seg mot de tiltak med sikte på integrering som gjøres i Vest-Europa. Og hva så? Vi kan da vente å få økte motsetninger, økt handelskrig. Jeg tror ikke det er noen god posisjon for oss å komme med som et av de seks små land sammen med England, som jo slett ikke har noe godt ord på seg i Asia og Afrika - og jeg kunne tenke meg også i visse deler av Syd-Amerika - hvor England er kjent som en gammel kolonimakt med den belastning det er. Det vil nok medføre mistro mot frihandelsforbundet. Det kan igjen føre dithen at det blir foretatt restriksjoner fra disse andre områder som kanskje dannes, og hvis da disse restriksjoner eventuelt også skulle gå ut over vårt lands handelsflåte, da spørs det om vi ikke kan komme i den situasjon at vi taper mer enn vi vinner ved å gå inn i et slikt frihandelsområde sammen med England. Vi må ha klart for oss at proteksjonisme på dette område, det er ikke noe helt nytt.

Jeg har også stilt meg det spørsmål: Hvorfor vil England danne dette forbund med disse seks små stater som maktpolitisk jo ikke kan bety noe særlig i Europa? Jeg kan ikke se det annerledes enn at England - kort og klart uttrykt - søker gjennom frihandelsforbundet å bevare noe av sin innflytelse på det europeiske fastland og oppveie den styrke som fellesmarkedets seks land betinger, og så er vi aller nådigst kommet med på sjakkbrettet som bønder som skal flyttes hit og dit. Jeg tror ikke det er noen misunnelsesverdig posisjon.

Jeg vil også gjerne peke på som min oppfatning - hr. Wikborg ga klart uttrykk for det - at det ligger meget viktige politiske resonnementer bak tanken om disse forskjellige områder. Jeg er for øvrig fullstendig klar over at det er politikere som Paul Henri Spaak og disse andre som fantaserer om Europas forente stater, som står bak disse integreringsbestrebelsene. En av hensiktene er selvsagt å søke å holde ved like den motsetning som er til stede mellom

de vesteuropeiske og de østeuropeiske land, og å hindre en utvikling av handelen med de østeuropeiske land. Jeg tror ikke vårt land burde gi sin tilslutning til en slik linje, for det er et faktum at de land som representerer Øst-Europa - medregnet China - begynner å bety ganske meget i verdenshandelen.

Jeg er uenig i den problemstilling at det som avgjør et lands forhold til andre, skal være handelen, det skal være kampen om markedene. Et samfunn eksisterer ikke på grunnlag av handel og varebytte. Det skaper ingen verdier å handle med hverandre. Det som skaper verdier, er produksjonen og hvordan man legger den til rette. Den riktige problemstilling tror jeg må være at det man må gjøre er å underordne handelen under en hensiktsmessig produksjon. Nå får vi det hele stillet omvendt, at det er handelen, handelssamkvemmet mellom landene, som skal være det utslagsgivende også i den produksjonsutvikling som vi går i møte.

Dette er noen synspunkter som jeg har villet gi uttrykk for, som jeg sa, mens det ennå er tid. Slik som grunnlaget nå ligger an, hvis vi vurderer ut fra konvensjonsutkastet, tror jeg det vil være uriktig å fortsette forhandlingene for å søke å tilmelde Norge et slikt frihandelsforbund.

Enten det var handelsministeren som sa det eller jeg har hørt det på annen måte, er det nevnt at Portugal har antydnet en avtrappingstid på tollene på 15-20 år, mens vi på den annen side vet at det for fellesmarkedets seks land er kommet forslag om å nedskjære avtrappingstiden helt ned til 5 år. I Danmark foreligger det nå et forslag om en ikke uvesentlig tollforhøyelse. Jeg skjønner for øvrig ikke at dette danske forslag kan være i samsvar med prosjektet om gradvis å avskaffe all toll i løpet av en 10-års-periode.

Det er talt om konsekvensene, at vi ikke har noe valg, og det er da selvfølgelig også riktig å stille spørsmålet: Har man noe alternativ - hva kan man påpeke som et eventuelt alternativ?

For det første vil jeg gjerne understreke at jeg tror det norske næringsliv står slik i dag at det ville være riktig, iallfall i de første årene fremover, å arbeide bak en beskyttelse av, som jeg sa, 15-25 pst. toll, som vel er nokså vanlig at vi har nå. Det vil altså bety at vi holder oss til de fastlagte tollsatser som man har gjennom GATT-avtalen, og ikke blir med i en overenskomst nå som vil rive syv land i Europa ut av GATT-avtalen. Vi skal huske at tollsatsene ellers i verden vil bli stående som nå etter GATT-avtalen.

Jeg tror heller ikke vi bør føle en slik veldig angst for å bli slått ut, av den grunn at vårt land er et typisk importland som importerer mer enn det eksporterer. Jeg kan ikke skjønne at det skulle være særlig vanskelig med den overflod av varer det er både i Vest-Europa og ellers, å få i stand handelsavtaler, eventuelt på bilateral basis, som gir oss muligheter både til å eksportere våre varer og til import. Jeg tror det er en tanke man burde overveie - et

konkret varebytte som iallfall ville sikre oss mot den hasard som frihandelsområdet vil bety.

Jeg tror også at en sak som vil melde seg, og melde seg med atskillig styrke i de kommende år, er å øke samhandelen med de østeuropeiske land og med China, noe som vil gi større og større muligheter ikke bare for eksport, men også for import. Jeg tror også det ville være riktig av norske politiske myndigheter - jeg sier ganske åpent norske politiske myndigheter - i form av Storting og Regjering, å ha en viss hånd over en planmessig investering, utbygging og modernisering av vårt næringsliv for å kunne trygge den fulle sysselsetting i landet. På annen måte kan det ikke gjøres. Mitt syn er at arbeiderbevegelsen i vårt land hverken kan eller bør være med på å undertegne en avtale som sager av den gren vi selv sitter på. Det vil man gjøre hvis man slutter seg til frihandelsområdet. Denne drømmen om den kapitalistiske liberalisme tror jeg er altfor gammel til å kunne fascinere noen lenger.

Jeg vil peke på en uttalelse som hr. Røiseland kom med da han sa at «avgjersler» vil bli tatt av andre instanser enn oss. Som min mening vil jeg understreke at vi som stortingsmenn etter Grunnloven ikke har lov til å innrette oss slik at «avgjersler» i viktige spørsmål for Norge blir tatt av andre instanser enn oss. Jeg tror det er å gå Grunnloven for nær.

Hr. Ingvaldsen hadde mange betenkeligheter. Jeg savnet bare en konklusjon fra hr. Ingvaldsen overensstemmende med hans premisser. Nå, det er ikke uvant; jeg har før hørt at en representant kan ha én sort premisser men ganske motsatt konklusjon. Hr. Ingvaldsen var imidlertid ikke overbevist om at det ville bli til noen glede for Norge om landet går inn i et frihandelsområde. Jeg er enig med ham i det. Jeg er nærmest overbevist om at det ikke vil bli til noen glede for det alminnelige jevne folk i vårt land. At enkelte vil få glede av det, vil jeg ikke benekte, men det alminnelige jevne folk vil ikke få noen glede av det.

Jeg er også enig med dem som mener at Regjeringen har vært meget forsiktig med å utrede hvordan vår stilling vil bli, om vi blir stående utenfor. Jeg har stillet meg selv det spørsmål: Hvorfor? Hadde det ikke vært riktig at man hadde gitt en like fyldig redegjørelse for hvilke konsekvenser det vil ha om vårt land blir stående utenfor? Vi har sett enkelte spredte tilløp, blant annet dette om hvor mange arbeidsplasser som vil komme i faresonen. Men noe særlig utover det har vi ikke sett. Jeg tror at de konsekvenser som vil følge med dette å gå inn i frihandelsområdet, vil være alvorligere enn de som vil følge med å holde seg utenfor. Hvis man vil søke å fortsette den velstandsutvikling som vi har hatt gjennom de senere år, bør man gjøre det på en slik måte at den også kommer det alminnelige jevne folk til gode. Og da vil det være riktig å holde seg utenfor det planlagte frihandelsforbund.

Hegna: Stortinget har i de senere år mange ganger behandlet spørsmålet om arrangementer i forholdet mellom landene som skulle innebære en utvidelse av markeder. Men Stortinget har aldri behandlet dette spørsmålet på samme måte - umiddelbart foran konkrete avgjørelser, i konkrete former - som tilfellet er ved behandlingen av denne sak i stortingsmøtet i dag. Vi vet nå at betydningsfulle, viktige skritt - noen har sagt skjebnesvangre skritt - må tas i løpet av den aller nærmeste fremtid, man kan si innen nyttår.

Flere av talerne har vært inne på dette med utviklingen av synspunktene i forbindelse med slike arrangementer tidligere. Jeg vil ikke her oppholde meg nærmere ved det, jeg synes at svært meget av det som kan sies i denne forbindelse, ble sagt av hr. Røiseland, utenrikskomiteens fungerende formann, da han åpnet debatten her i dag. Men det som man vel kan feste oppmerksomheten ved, er at disse rent generelle forhold i forbindelse med markedsarrangementer har sammenheng med vesentlige trekk ved utviklingen av det moderne produksjonsliv. Og det er dette at produksjonsevnen har økt uhyre, men at så det problemet oppstår å finne markeder for denne produksjonsmengden som fremkommer ved den store produksjonsevnen. Det har vært sagt - med en versjon av et gammelt ordspråk - at situasjonen i dag kan karakteriseres slik: En dåre kan produsere mer enn 10 vise kan selge. - På mange måter er nok det riktig, det karakteriserer noe meget vesentlig. Jeg vil også si at det riktignok også karakteriserer det samfunn, som man ikke uten berettigelse kunne kalle et dårenes samfunn. For at det i dette ligger et motsetningsforhold som er ganske irrasjonelt, derom kan det vel ikke være noen tvil. Men forholdet er det i dag at dette å kunne finne markeder for en uhyre stor produksjonsevne, er et meget vesentlig moment i all økonomisk virksomhet. I den forbindelse har da spørsmålet reist seg om man ved avtaler mellom flere land kan skape slike områder for markedsutvidelser, skape markedsarrangementer som kan legge forholdene til rette for en gunstig utvikling av produksjonen. Når det gjelder det synspunkt, kan man støtte seg til meget betydningsfulle historiske erfaringer.

Det var et slikt markedsarrangement som i sin tid - i midten av det 19. århundre - skapte grunnlaget for reisningen av den moderne tyske statsmakt, det var utvilsomt det store ensartede marked som gjennom den siste halvdel av det 19. århundre og begynnelsen av vårt århundre skapte den veldige ekspansjon på det nordamerikanske fastland, Amerikas forente stater. Man har ganske utvilsomme historiske erfaringer for hvordan dette kan virke til en utnyttelse av produksjonsevnen på de forskjellige utviklingsstadier. Og det er i enda høyere grad tilfellet i vår tid, hvor produksjonsevnen har vokset til ganske andre dimensjoner enn de som karakteriserer de historiske perioder som jeg her henviser til.

Men jeg vil gjerne nevne en ting til som det forekommer meg ikke er kommet tilstrekkelig frem i drøftelsene, når man har talt om slike arrangementer for utvidelse av markeder.

Når det gjelder spørsmålet om å få større avsetningsmuligheter, er det ikke bare av betydning å lage ordninger i forholdet mellom enkelte land, ordninger som kan øke et markedsområde, la oss si for vårt lands vedkommende fra 3,5 millioner til 80-90 millioner. Men det spiller en ikke mindre rolle hva man kan gjøre for å utvide kjøpeevnen innenfor et marked hvis område er konstant. Og jeg vil gjerne si at også for så vidt har Amerikas forente stater gitt et meget godt bilde, som man må legge meget sterk vekt på, når vi skal vurdere utviklingen for vårt lands vedkommende videre: nemlig den ting at det å kunne utvide kjøpeevnen for et stadig større lag av befolkningen, slik at de kan avta varene, er en minst like viktig del av spørsmålet om markedsutvidelse som noe arrangement man kan treffe i forholdet mellom landene. Det beste eksempel man har der, er, om man vil, det økonomiske syn som har ligget til grunn for den moderne amerikanske bilproduksjon. Og det syn som plutselig slo igjennom, var dette: En bil er ikke en luksusartikkel som skal være for noen få. Da kan man ikke få noen stor bilproduksjon. Hvis man derimot kan legge forholdene til rette slik, både prismessig når det gjelder bilen og lønnsmessig når det gjelder en vesentlig del av befolkningen, at dette å ha en bil inngår mer eller mindre som en vanlig og normal del av forbruket, ja, da blir det muligheter for bilfabrikasjon i stor målestokk, og på det grunnlag har den moderne amerikanske bilproduksjon vokst opp. Man kan vel også si, om enn i mindre utstrekning, at en stor del av den europeiske bilfabrikasjon har vokst opp på et slikt grunnlag.

Jeg vil gjerne få understreke at når man taler om utvidelse av markeder, må man legge minst like stor vekt på å utvikle kjøpekraften innenfor et konstant markedsområde som den ting å utvide selve områdets omfang.

La meg ellers her vesentlig komme med en del mer spredte bemerkninger om ting som har vært fremme i debatten.

Man har oppholdt seg svært meget ved ord og uttrykk som «det skulle være en selvfølge at vi må være med», «vi har ikke noe valg» osv., og det har vært anstillet forskjellige betraktninger i den forbindelse. Det er av vesentlig betydning, forekommer det meg, å se på hva det egentlig ligger i dette. Vi har det forhold at omtrent 40 prosent av vårt nasjonalprodukt er engasjert i utenriksøkonomien, altså på fremmede markeder. Det skulle vel da være ganske soleklart at for så vidt som det foregår vesentlige ting når det gjelder organiseringen av disse utenlandske markeder, oppstår det aktuelle spørsmål for oss. Det er oppstått nå i den senere tid ved organiseringen av De seks, og for oss som for andre som står utenfor De seks innenfor Europa, er det oppstått problemer om hva man skal foreta seg i den anledning. Nå kan man si at vi ikke kunne påvirke utviklingen når det gjelder De seks. Kunne vi ha påvirket utviklingen når det gjelder De syv? Ja, vi kunne kanskje det, for så vidt som vi ikke ønsket forbundet. Vi kunne kanskje gjøre vårt til å

hindre at det kom i stand. Er det noen som nå tror at vi kunne klart å hindre at det kom i stand? Det tror jeg ikke. Alle er vel klar over at et eller annet arrangement av denne art ville komme i stand under alle omstendigheter. Og da får man den rette karakter av dette problemet hvorvidt vi har noe valg eller ikke, eller om det skal være en selvfølge at vi skal være med eller ikke. For da foreligger jo organiseringen både av De seks og av De syv som realiteter, som kjensgjerninger, og det vi må gjøre, er å ta standpunkt til disse kjensgjerningene.

Jeg vet ikke om utenriksministeren forsto hr. Ingvaldsen rett da han bebreidet ham at han inntok standpunkt som tiden var løpt forbi - for øvrig en ikke helt fundert bebreidelse overfor en konservativ politiker, som som regel må hevde standpunkter som tiden er løpt forbi, men det er en sak for seg - om utenriksministeren forsto ham rett i retning av at han ønsket at vi skulle gått inn i De seks. Jeg synes nok det var enkelte dulgte uttalelser hos hr. Ingvaldsen som kunne peke i den retning, men jeg tror ikke at han alvorlig mente det.

Da står vi overfor denne realitet: De seks er organisert, De syv blir organisert - altså eventuelt som seks de også, uten oss - og vår utenriksøkonomi er engasjert med omtrent 40 prosent på verdensmarkedet. Er det da mulig for oss, når vi stilles overfor disse realiteter, å holde oss på avstand?

Vi har hatt en diskusjon gående omkring etablering av et nordisk fellesmarked, og noe av det som har vært det sterkeste argument mot et nordisk fellesmarked, er at området er for snevert; vår økonomi, så sterkt som den er engasjert på verdensmarkedet, ville ha for smal basis innenfor et nordisk fellesmarked. Ja, da kan man vel ikke egentlig si at det skulle være noen løsning for oss, når slike nye markedsdannelser organiseres, å innsnevre oss på vårt eget marked. Det kan man vel egentlig ikke mene. Det er her man etter min mening med full rett kan si at man ikke har noe valg - ikke i den forstand at man ikke kan treffe de politiske avgjørelser som man finner man skal treffe og i fullt samsvar med det som er vår forfatning og den myndighet som tilligger de forskjellige forfatningsorganer, men vi er i den stilling at vi i vår forfatningsmessige avgjørelse må ta med som en vesentlig ting de realiteter som man har å ta hensyn til, og som foreligger.

Man kan selvfølgelig også si at Norges skipsfart i sin tid hadde et valg om den skulle gå over fra damp til seil, og i de forskjellige bedrifter måtte man treffe beslutning om man skulle gjøre det eller ikke. Men vi kan også godt si at hvis skipsfarten den gang skulle fortsette, hadde den ikke noe valg, den måtte gå over til dampdrift den gang.

Jeg synes det er et meget vesentlig moment det som ble nevnt bl.a. av hr. Wikborg, at når man vurderer det konvensjonsutkastet som foreligger, må man hele tiden være oppmerksom på at det representerer uttrykk for overenskomst i

forholdet mellom land. Det blir et spørsmål om å gi og å ta. Man kan ikke forlange beskyttelse av norske interesser samtidig som man vil utnytte nedleggelse av beskyttelse andre steder for andre norske interesser. Vi må til enhver tid finne fram til en utforming som vi kan stå på, ikke bare når vi ser spørsmålet snevert ut fra vårt eget forhold, men også ut fra forholdet i andre land.

Man har sagt at bestemmelsene enkelte ganger er uklare og ubestemte. Det er vel ofte slik at det må de bli når man forhandler, og forhandlingene er heller ikke avsluttet. Noe av det som forestår eller bør forestå i den siste fase, er vel å bringe større klarhet der hvor det nå ikke er klarhet, og hvor man har hatt anledning til å drøfte tingene og finne fram til hvor det egentlig trenges mer klarhet. Men ellers er forholdet her at det er mange forskjellige interesser som skal forenes. Det må lages kompromisser. Kompromisser har én fordel, nemlig den at de skaper forestillingen om en løsning. Men det er ikke alltid de skaper en fullstendig klar og enstydig løsning. Det gjelder i dette tilfellet som i andre tilfelle. Det kan nok være når det gjelder mange av de ting som nå er utformet, at praksis, erfaring og samordningen av det som står i konvensjonsutkastet, med livets realiteter vil komme til å avgjøre hva det virkelig ligger i dem.

Men ellers vil jeg gjerne få lov å understreke at når man i forbindelse med enkelte bestemmelser i utkastet fester seg ved den virkning som det vil ha for Norge, må man også feste seg ved og ta i betraktning den virkning som den tilsvarende bestemmelse vil ha i de land som vi eventuelt vil bli forbundet med. Man har f.eks. her nevnt spørsmålet om subsidiering av Jernverket. Jeg vil ikke komme inn på det i detalj, men jeg tror man skal være oppmerksom på at det ikke bare er Norge som har subsidierte storbedrifter. Jeg tror at hvis man først anvender synspunkter som her er nevnt i forbindelse med Jernverket, vil man, enten man går til England, Sverige, Danmark, Portugal, Østerrike eller Sveits, også der finne virkninger som peker mer eller mindre i samme retning. Da vil jeg jo si at hele problemet får en noe annen karakter, så det blir ikke slik at bestemmelsene i tilfelle entydig vil bli bestemmelser brukt mot oss av de andre, men vi må alle sammen prøve å finne en form for forståelse og praktisering av bestemmelsene som svarer til realiteten innenfor området som helhet.

Det har vært talt en del om vår stilling, hvordan stillingen vil bli når frihandelsområdet blir etablert rent generelt. Der har man hatt forskjellige uttalelser som gav uttrykk for til dels meget bestemte oppfatninger. En kan nok når det gjelder akkurat den side av vurderingen - ikke synspunktene for øvrig, og aller minst i det prinsipielle utgangspunkt - si at det var et visst samsvar i oppfatningen hos hr. Ingvaldsen og hr. Løvlien; vi gikk gjennom dette inn i en meget vanskelig tid for Norge. Jeg oppfattet også hr. Ingvaldsen slik at han understreket at vi ikke greier det. Han betinget det riktignok, men det var iallfall det som

særlig ble understreket i ordvalg og tonelag. Noe lignende sa også hr. Løvlien. Det er vel nokså opplagt - og deri ligger vel kanskje i vesentlig grad rekkevidden av det som foregår - at på mange punkter vil det bli nødvendig for oss å finne andre virkemidler for den økonomiske politikk som vi ønsker å fremme, enn de som hittil har stått til rådighet. På mange områder vil det være tilfelle.

Det har vært nevnt en del tilfelle her, og det er vanskelig etter konvensjonsutkastets form å se bort fra at de kan komme til å spille en viss rolle. Ellers er det mest karakteristisk at selv om man kan ha en generell oversikt over hvordan dette vil arte seg, er det vel ennå ikke foretatt noen sånn behandling av problemet at man i detalj og konkret kan påvise virkningen på alle forskjellige punkter. Deri er jeg enig med hr. Røiseland, som nettopp understreket at det er svært mange sider av utviklingen på dette området som vi slett ikke kan ha oversikt over nå. Vi kan være pessimister, eller vi kan være optimister. Forskjellen mellom hr. Wikborg og hr. Ingvaldsen forekommer meg å være ikke det vesentlige at hr. Wikborg opererer på hypotetisk grunnlag i motsetning til hr. Ingvaldsen som ikke gjør det - det er snarere den ting at man kanskje kan si at mens hr. Ingvaldsen var hypotetisk pessimist, var hr. Wikborg hypotetisk optimist. Noen hypoteser og noe hypotetisk er det vel i betraktningene hos oss alle sammen i denne forbindelse. Jeg tror for så vidt ikke man har noen særlig oversikt over enkeltheter. Men det som jeg gjerne vil understreke, er at det som ligger som hovedretningslinje i konvensjonsutkastet, er at det bare er slike forholdsregler som ikke skal kunne være legale etter konvensjonen, som motvirker det som er de hovedformål som konvensjonen tilsikter. Jeg vil nok si at det er svært mange tiltak og forholdsregler som man kan iverksette om hvilke man ikke med noen som helst rett skal kunne si at de motvirker disse formål, selv om de for så vidt som de motvirker formålene, ikke skulle være tillatt.

Jeg vil også gjerne få lov til å understreke en annen ting. Den sentrale retningslinje er jo det at det er forholdsregler som diskriminerer i forholdet til annet kontraherende lands virksomhet og personer, det er det som ikke er tillatt. Men den slags bestemmelser og avgjørelser fra de lovlige myndigheter som ikke diskriminerer, som stiller alle innenfor frihandelsområdet likt, de er generelt sett legale etter konvensjonen, og det innebærer jo blant annet at så å si all vår alminnelige lovgivning og skattepolitikk og avgiftspolitik, de viktigste økonomiske virkemidler sammen med lovgivningen, forsåvidt som de ikke diskriminerer, vil kunne stå til rådighet som virkemidler i en økonomisk politikk på samme måte som før. Men ellers kan jeg også være enig i det at en del av de midler som man har brukt, vil ikke være legale lenger, og det vil da komme til å stille oss foran spørsmålet om å finne arbeidsmetoder for å fremme bestemte formål av betydning, ikke bare gjennom

statens organer, men også på annen måte, for de interesser og de formål som man særlig vil fremme.

Jeg tror det i den forbindelse er av særlig viktighet å understreke at fagorganisasjonen innen de land som det her dreier seg om, vil komme til å få en meget betydningsfull rolle, og at de fordeler man har på dette området, utvilsomt er det at det er betydelig større likhet i det lønnsmessige, sosiale og tariffmessige forhold mellom hovedlandene innenfor dette området enn tilfellet er i forholdet mellom de fleste andre land. Det spiller en meget stor rolle. Det vil blant annet innebære at den fare som kunne foreligge i form av utenlandsk konkurranse basert på en ekstraordinært billig arbeidskraft, ikke vil kunne komme til å gjøre seg så sterkt gjeldende som tilfellet hadde vært hvis området hadde hatt en annen sammensetning. Den sterke stilling som fagorganisasjonen har i disse forskjellige land, og det samarbeid som er mellom fagorganisasjonene i disse land, tror jeg vil være en meget vesentlig faktor for utformingen av det økonomiske liv innenfor et fellesområde som blir etablert på dette grunnlag, og jeg er også ganske overbevist om at fagorganisasjonene i alle disse land er fullt klar over sin særlige oppgave og sin betydning i denne sammenheng.

Den debatt som man har hatt her nå, har vel vesentlig betydning fordi Regjeringens forhandlere, gjennom det som er uttalt her av representanter for forskjellige partier, og videre vel vil bli uttalt, kan få anvisning på problemer som man mener man skal være spesielt oppmerksom på under den siste del av forhandlingene. Jeg må jo si at jeg er nokså enig med handelsministeren når han overfor hr. Borgen, som hadde uttalt i alminnelighet at det var mange utforminger som var svært uklare, og anførte det som en bebreidelse, da gjerne ville vite hvilke utforminger det var som kunne karakteriseres slik. For det er jo meget vanskelig for forhandlerne bare å gå av gårde med en sånn anvisning, mer eller mindre ut i hytt og vær, uten å vite nøyaktig hvilke formuleringer det her dreier seg om, som er uklare, og som man under sluttforhandlingene bør forsøke å få rettet på. Jeg tror det må være riktig av handelsministeren å be om en slik forklaring, og for så vidt er det like riktig å be oss alle sammen om det, fordi det nettopp er på den måte at Regjeringen kan få den nødvendige vegledning, og det er noe av det man har tilsiktet med den behandling man nå har gitt saken i Stortinget.

Men ellers vil jeg jo si at man - så langt som debatten hittil er gått - vel må kunne trekke den konklusjon at Stortinget ønsker at representantene for den norske Regjering skal møte i Stockholm med sikte på å få vedtatt av de der forhandlende statsråder fra de forskjellige land utkastet til en frihandelskonvensjon. Det er selvsagt et ønske at de videre skal hevde Norges interesser, men det er også et ønske at de skal vise den nødvendige smidighet for å nå resultatet, et resultat i form av et utkast til en konvensjon som er slik utformet, bygger på slike prinsipper og er av et slikt

innhold, at de på sin regjerings vegne finner det berettiget å undertegne den, og også finner det berettiget å forelegge den for Stortinget til endelig ratifikasjon.

Jeg vet ikke hva man skal si om dette at debatten akkurat nå liksom skulle være den siste anledning man hadde til å ta avgjørelse i dette spørsmål. Jeg vil nok si det slik at den er den siste anledning man har til å påvirke konvensjonsutkastet; det tror jeg det er. Men det er ikke den siste anledning man har til å avgjøre om man skal gå inn for et frihandelsområde eller ikke. Den vil foreligge senere, vel på nyåret, i form av en proposisjon med konvensjonsutkastet og forslag om ratifikasjon, og ved den anledning har Stortinget full myndighet - det er jo det som er meningen med hele prosessen - til å si: Ja, dette er bra nok, men vi kan ikke gå med på det. Vi vil ikke være med i dette frihandelsområdet; vi er, ved en samlet vurdering av virkningene kommet til den oppfatning at vi ikke vil være med. - Den avgjørelse må jo Stortinget ta i siste omgang.

Men jeg vil gjenta: Det er Arbeiderpartiets syn, og så vidt jeg har forstått av debatten hittil, er det synet hos de fleste som har talt her - selv om de kan ha uttalt seg mer eller mindre klart - at det er riktig av Regjeringens representanter nå å reise til Stockholm for å forhandle med sikte på å få undertegnet en konvensjon om et frihandelsområde, som senere kan forelegges for Stortinget til ratifikasjon.

Presidenten: Den reglementsmessige tid er snart ute, og presidenten vil foreslå at møtet nå blir avbrutt for å fortsette kl. 18 - og anser det som bifalt.

Det gjøres oppmerksom på at det ennå er 24 talere på listen. Det er da helt på det rene at hvis vi skal bli ferdige med debatten i kveld, må taletiden innskrenkes. Presidenten foreslår at vi kl. 18 starter med en taletid på inntil 15 minutter, unntatt for de to statsråder som står på listen. De bør få full taletid. - Det anses bifalt.

Presidenten gjør oppmerksom på at det ut på kvelden sikkert vil bli nødvendig å skjære ned taletiden ytterligere, hvis vi ikke skal holde på lenger enn til f.eks. kl. 23 eller kl. 24.

Møtet hevet kl. 14.55.